

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ SOSYAL
KAVRAMLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşegül KURTOĞLU

ANKARA/2009

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ SOSYAL KAVRAMLAR
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşegül KURTOĞLU

Danışman
Prof. Dr. Ülker AKKUTAY

ANKARA/2009

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Ayşegül KURTOĞLU’ nun “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Kavramlar Açısından İncelenmesi” başlıklı tezi tarihinde, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı): Prof.Dr. Ülker AKKUTAY.....	
Üye :	
Üye :	
Üye :	
Üye :	

ÖNSÖZ

Araştırmamın gerçekleşmesinde fikirlerini, desteğini ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, çalışmalarına rehberlik eden ve her koşulda bana yardımcı olan değerli danışmanım Prof. Dr. Ülker AKKUTAY' a, değerli fikirleriyle araştırmamı yönlendiren Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR ve Doç. Dr. Yusuf BUDAK' a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşegül KURTOĞLU

Ankara/2009

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ SOSYAL KAVRAMLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

KURTOĞLU, Ayşegül

Yüksek Lisans, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ülker AKKUTAY

Nisan-2009

Bu çalışmanın amacı, 1968 yılı, 1998 yılı ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal kavramların; niceliksel değişimlerini ve nasıl ifade edildiklerini görmektir.

Çalışmanın evrenini 1968-2004 yılları arasında ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmuştur.

Çalışmanın sonucunda 2004 program değişikliği ile yenilenen ders kitaplarında evrensel değerlere ve demokratik değerlere yapılan vurgunun arttığı, ekonomi konuları ve ekonomik hedeflerin eski programlara oranla daha öncelikli bir noktaya geldiği, Ulus-devlet paradigmasına dayanan ekonomi anlayışının değiştirilerek küresel bir ekonomi yapısı oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Küreselleşme adı altında kültürel ve siyasal anlamda da milli kültürü ve milli kimliği yeniden anlamlandırma çabaları görülmüştür. Nitekim bu çabalar insan hakları ve farklılıklara saygı gibi söylemlerle ders kitaplarında kendini göstermiştir. Ayrıca kültürel farklılıklara yapılan vurgu ile millet kavramından sıyrılıp dünya vatandaşı olma durumunun kitaplarda öne çıktığı görülmüştür. Dünya ile bütünleşme çabası ile daha liberal bir milliyetçilik anlayışının öne çıktığı dikkati çekmiştir.

ABSTRACT

EXAMINING THE COURSE BOOKS OF SOCIAL STUDIES IN TERMS OF SOCIAL CONCEPTS

KURTOĞLU, Ayşegül

Master, Division Of Curriculum And Instruction

The Counsellor Of The Thesis: Prof. Dr. Ülker AKKUTAY

April-2009

The aim of this study is to see the variations quantitatively and the way of expression of social concepts stated in the social studies course books which were prepared as regards the curriculum in 1968, 1998 and 2004.

The content of this study strongly takes as a basis of social studies course books instructed in primary schools between 1968 and 2004.

At the end of the study, with the changes in programs and renewed books in 2004, it has been obviously seen that the emphasis on universal and democratic values went up; that economic issues and economic goals were more preferred in comparison with the previous ones; that universal economic construction was tried to be performed instead of economic perception standing upon nation-state paradigm. Beneath the title of globalisation, attempts in the re-interpretation of national culture and national identity has been culturally and politically seen; however, these attempts have showed itself in the course books like expressions of human rights and variances. Furthermore, the state of being global citizen instead of the concept of nation and the emphasis on cultural differences has been prominenced in the books. With the attempts in integration into the world, it is obviously seen that the concept of more liberal nationalism came into prominence.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Problem	1
Önem	10
Sınırlılıklar	10
Tanımlar	10
İlgili Yayın ve Araştırmalar	11

BÖLÜM II

YÖNTEM.....	16
Araştırma Modeli	16
Evren ve Örneklem	16
Veri Toplama Aracı	16
Verilerin Analizi.....	17

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR	18
Örnekleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	18
Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	19
Birinci Alt Problemle İlgili Bulgular ve Yorumlar	19

İkinci Alt Problemle İlgili Bulgular ve Yorumlar	49
Üçüncü Alt Problemle İlgili Bulgular ve Yorumlar	74
Dördüncü Alt Problemle İlgili Bulgular ve Yorumlar	93
Beşinci Alt Problemle İlgili Bulgular ve Yorumlar	127

BÖLÜM IV

SONUÇLAR VE ÖNERİLER	143
Sonuçlar	143
Öneriler	147
KAYNAKÇA	149
EKLER	153
EK 1- Sosyal Kavramlar	153
EK 2- Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	155

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

III-1	Örnekleme İlişkin Bulgular	18
III-2-A-1	Demokrasiye İlişkin Kavramlara Ait Bulgular	19
III- 2-B-1	Devlete İlişkin Kavramlara Ait Bulgular	50
III-2-C-1	Dine İlişkin Kavramlara Ait Bulgular	74
III-2-D-1	Ekonomiye İlişkin Kavramlara Ait Bulgular	94
III-2-E-1	Entelektüelliğe İlişkin Kavramlara Ait Bulgular	128

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde ilk önce problem durumu irdelenmiş ardından problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

Problem

Toplumlar kendi yapılarına uygun insan yetiştirmeye uğraşırlar. Bunu yaparken kendilerine özgü eğitim sistemlerini kullanırlar. Hayat boyu süren eğitim; aile, okul veya çevre içinde öğrenme, öğretme çabaları olarak açıklanabilir.

Akyüz (2001: 2)' e göre “eğitim hayat boyu sürer; planlı yada tesadüfi olabilir. Okul, okuma- yazma, ders araç gereçleri ve bunların dışında aile veya bir çevre içinde kişisel yetiştirme vs. yollarıyla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çalışmalara yaygın eğitimde denmektedir. Kısaca eğitim öğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir”.

Doğan (2001: 74)'e göre “eğitim, yetişkinlerin yetişmekte olan kuşakları toplumsal hayata hazırlama sürecidir. Genç kuşaklar yaşadıkları toplumun tarihini ve kültürünü eğitim yoluyla öğrenirler.”

“Eğitim hayatın her alanında vardır ve hayatın sonuna kadar devam eder. Toplumlar kendi yapılarına uygun bireyleri bir eğitim sistemi içinde ve bir süreçte gerçekleştirmektedir. Okullar bireylerin eğitilmesi işlevini gören belli bir sürede planlı, amaçlı ve sistemli öğretimin yapıldığı kurumlardır. İlköğretim öğretim sistemimizin ilk basamağıdır. Amacı her Türk çocuğunun iyi birer yurttaş için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda, hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır”(Demirel, 2000: 24).

Tanımlardan yola çıkarak eğitimin içeriği aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Eğitim bir süreçtir
2. Davranış değişikliği istendik yönde olmalıdır.
3. Bu değişiklikler bir plan dâhilinde gerçekleştirilir.
4. Bireyin kendi yaşantısı esastır.

Örgün ya da yaygın öğretimde uygulanan, bireye kazandırılmak istenen davranışlar, bunların nasıl kazandırılacağı ve ne kadar kazandırıldığı önceden belirlenmektedir. Bunların belirlenmesi bir program dahilinde olur. Bu programa eğitim programları denir. Uzmanların eğitim programı tanımları aşağıda verilmiştir.

Ertürk (1998) eğitim programını, “öğrenci açısından öğrenme yaşantıları düzeneği olduğu kadar, eğitimci açısından da bir eğitim durumları düzeni” kısaca yaşantı düzeni olarak açıklamaktadır.

“Eğitim programı, bir eğitim kurumunun veya sosyal çevrenin çocuklar, gençler, yetişkinler için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük bireyin yaşantılarını düzenlemek ve zenginleştirmek için yürüttüğü tüm etkinlikleri oluşturur” (Varış, 1996: 13-14).

Böylece eğitim programı bireye okulda ve okul dışında önceden planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları olarak tanımlanabilir.

Öğretim ise “öğretmenin öğreteceği konularda öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür” (Varış, 1996).

Fidan (1986) öğretimi, “okullarda yapılan planlı, kontrollü ve örgütlenmiş faaliyetlerin tamamı” olarak tanımlamaktadır.

Eğitim kurumlarında öğrenmeyi gerçekleştirmek , bireye toplumsal yönden istendik davranışları kazandırmak amacıyla önceden belirlenen hedefler doğrultusunda yapılan çalışmaların tümünü öğretim olarak tanımlayabiliriz. Öğretimin belli bir plan ve program dahilinde yapılması gerekir.

Binbaşıoğlu (1981) öğretim programını; “en belirgin özelliği ile belli bir öğretim basamağında çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuların, sınıflara göre ayarlanmış biçimini ve her dersin haftada kaç saat okutulacağını gösteren bir kılavuz” olarak belirtmektedir.

Büyükkaragöz ve Çivi (1999)’ye göre “öğretim programı; belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, bunların amaçlarını her dersin sınıflara göre haftada kaç saat okutulacağını ve öğretim metotlarını, tekniklerini gösteren kılavuzdur”.

Bir başka görüşe göre öğretim programı şöyle tanımlanabilir. “Öğretim programı, bir dersle ilgili öğretme-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuz başka bir deyişle bu nitelikte bir proje planıdır”(Özçelik, 1998: 4).

“Ülkemizde, çocukları etkin ve üretken vatandaşlar olarak yetiştirme amacının önemli bir kısmı, ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı aracılığıyla kazandırılır. Böyle önemli bir görevin sosyal bilgiler dersi içerisinde verilmesinin nedeni; sosyal bilgiler öğretim programının demokratik vatandaşlık becerilerini uygulamaya olanak verecek şekilde tasarlanmış olmasıdır” (Mulhan, 2007: 2).

Sosyal Bilgilerin tanımını eğitimciler şu şekilde yapmaktadır:

Öztürk ve Otluoğlu (2002: 6)’na göre, “sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeylerine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programıdır”.

Erden (tarihsiz: 8)’ e göre , “sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplininin seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır”.

Sönmez (1997: 3-4)' e göre “ sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir. Sosyal bilgiler disiplinler arası bir öğretim alanı olarak ele alınabilir; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir”.

“Sosyal Bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır”(Öztürk, 2006: 24).

“Sosyal Bilgilerin konu alanı olarak eğitim programlarında yer alması ise 20. yüzyılın başında olmuştur. İlerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün benimsenmesiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki Sosyal Bilgiler programında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri konuları bulunmaktaydı. 1960’lı yıllardan sonra ise bu programda Tarih, Coğrafya bilgileri biraz hafifletilmiş ve Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ile Sosyal Psikolojiye daha çok yer verilmeye başlanmıştır” (Erden, Tarihsiz: 6). Bu da programda yer alan konuların çeşitlendirildiğinin göstermektedir.

“Türkiye’ de disiplinlerarası ve bütünleşmiş bir vatandaşlık eğitim programının geliştirilmesine yönelik ilk çalışmalar, ABD’ de “yeni sosyal bilgiler” hareketinin ortaya çıktığı 1960’lı yıllarda başlamıştır. Bu bağlamda Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri 1962’de yayınlanan İlkokul Program Taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. Bu yeni ders, 1968 İlkokul Programı’nda “Sosyal Bilgiler” adını almıştır”(Öztürk, 2006: 46-47).

“1970’li yıllarda başlayan *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi* Türkiye’yi de etkilemiş fakat bu hareketi destekleyecek öğretim materyallerinin olmayışı gibi nedenlerden dolayı geleneksel anlayış ilköğretim okullarında devam etmiştir”(Erden, tarihsiz; Coşkun, 2001: 4). Bu da eğitimde yapılacak yenilikler için öncelikle temel ihtiyaçların giderilmesi gerektiğine işaret etmektedir. “1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile ilkokulların süresi sekiz yıla çıkarıldı ve temel eğitim okulu olarak nitelendirildi”(Keskin, 2003: 9). Yine de 1970’li yıllarda

Türkiye’de temel eğitim okulu uygulamasına deneme halinde başlandı ancak denemeden öteye gidilemedi.

1980’li yıllara gelindiğinde ise temel eğitim okulunun adı ilköğretim okulu şeklinde değiştirildi. Ancak bu yıllarda da ilköğretim okulu çalışmaları 1970’li yıllardaki gibi denemeden öteye geçemedi 1990’lı yıllara gelindiğinde Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi tam anlamıyla geleneksel yaklaşım ve yöntemlerle yürütülüyordu. “18.08.1997 tarihinde çıkarılan bir yasa ile zorunlu ilköğretim kesintisiz olarak sekiz yıla çıkarıldı. Bu tarihten sonra yayınlanmış olan tüm programların ilköğretim bütünlüğüne ve tek ders esasına dayandığı görülmektedir”(Keskin, 2003: 9).

Sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra ilköğretim okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılarak yerine Sosyal Bilgiler dersi konulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programının, İlköğretim dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflarda okutulması öngörülmüştür. Öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına yanıt vermek amacını taşımaktadır (Sözer, 1998; Yaşar, 2005:336). Bu yönüyle 1998 programı yeni ilköğretim programıyla benzer amaçlar taşımaktadır. Çünkü “yeni ilköğretim programının da en temel amacı ezberci bir eğitim değil, bilgiyi yeniden oluşturan yapıcı bir eğitim sağlamak ve günün ihtiyaçlarına uygun eğitim programları geliştirmektir” (Öktem, 2006: 16). “2005- 2006 öğretim yılından itibaren bütün illerde uygulamaya konmuş olan yeni programın geliştirilmesinde tematik öğrenme, problem çözme ve işbirlikli öğrenmeye vurgu yapan sosyal yapılandırmacılık esas alınmıştır”(Öztürk, 2006: 47). Bu anlamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.

16. Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi konularının temel taşları kavramlardır. Bu nedenle bu derslerin öğrencilere etkili ve yeterli bir şekilde öğretilmesinde kavram öğretimi önemli bir yere sahiptir. Kavramın birçok tanımı yapılmıştır.

Ülgen (2004)' e göre "kavram, insan zihninde anlamlı hale gelen farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi yapısıdır".

Cevizci (1997: 402)' ye göre kavram "Bir şeyin bir nesnenin zihnindeki ve zihne ait tasarımına; soyut düşünme faaliyetinde kullanılan ve belli bir somutluluk derecesi sergileyen bir düşünce, fikir ya da ideye verilen ad"dır.

Barth ve Demirtaş(1997)' a göre kavram "Olgular kategorisini temsil eden bir sözcük ya da cümle ile ifade edilen ve bundan dolayı bir olguya göre düşünülmesi biraz zor olan soyut bir düşünce"dir. Bununla birlikte kavramlar sürekli yeniden tanımlanmaktadırlar. Çünkü yeni deneyimler kavramların özellikleri nitelik ve nicelik açısından değişimini sağlamaktadır. Ülgen (2004: 108-116) kavramların özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.

2. Kavramların orjinali (prototype) vardır.
3. Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler
4. Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar.
5. Kavramlar çok soyutludur.
6. Kavramlar kendi içinde özelliklerine uygun belli ölçülere göre gruplanabilirler.
7. Kavramlar dille ilgilidir.
8. Kavramların özellikleri de kendi içinde birer kavramdır.

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin birçok sözel bilgi, kavram ve ilkeyi öğrendiği bir konu alanıdır. Bu bilgiler öğrenciler için anlamlı duruma getirilmezse öğrenciler ezberlemeye yönelir. Türkiye’ de bu ders genelde öğretmen, öğrenci ve veliler tarafından yoğun ezber gerektiren bir ders olarak algılanmaktadır (Erden, tarihsiz: 78). Bilginin anlamlı hale getirilmesi için kavramlara gereken önem verilmelidir. Sözcüklerin anlamını ifade eden kavramlar, içerisinde birçok olgusal bilgiyi barındırmaktadır. Sosyal bilgiler daha çok insanı ve insanın doğayla ve kendisiyle etkileşimini inceleyen bilimleri kapsadığı için kavramlar dikkate alınmalı ve kavram öğretimine önem verilmelidir. Doğanay (2003: 234), sosyal bilgiler öğretiminde kavramların öğrenilmesinin birçok açıdan yararlı olduğunu belirtmekte ve bunları aşağıdaki başlıklar şeklinde sıralamaktadır:

- Üst düzey akademik başarı
- Öğrenme ve hatırlamayı basitleştirme
- İletişimi kolaylaştırma
- Öğretimi kişiselleştirme
- Gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olma
- Karmaşık anlamaya yardımcı olma
- Problem çözme ve akıl yürütme

Ülgen (2004, 98) ise, kavram öğrenmenin her şey olmadığını, ama kavram öğrenmenin özellikle ilk ve orta öğretimde, yaşam boyu kullanılan, yeni öğrenmelere temel oluşturan bir olgu olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak, çocuklara verilen eğitim-öğretim esnasında birçok olgusal, kavramsal ve genellenmiş bilgiler onlara sunulmaktadır. Değişen dünyada bu bilgilerin bir kısmı çürütülmekte, kullanılmamakta ya da değişmektedir. İnsanların bu bilgileri sorgulaması, yenilerini eklemesi, doğru yorumlarda bulunması ve iletişimde anlamayı ve anlaşılmayı kolaylaştırmak, etkili demokratik vatandaşlar yetiştirebilmek için sosyal bilgiler dersinde kavramlara gereken önem verilmelidir.

Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki sosyal kavramlara ilişkin değişimler nelerdir?

Alt Problemler

1. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında demokrasiye ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında devlete ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında dine ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ekonomiye ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?
5. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında entelektüelliğe ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Araştırmanın Önemi

İncelenen 1968 yılı, 1998 yılı ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, araştırmaya konu olan kavramların; niceliksel değişimlerini ve nasıl ifade edildiklerini görmek durum saptaması açısından önemlidir.

Sınırlılıklar

Araştırma 1968, 1998 ve 2004 yıllarında eğitim programlarına göre yazılan ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan devlet, demokrasi, din, ekonomi ve entelektüel kavramlarına ilişkin nicel ve nitel açıdan değişimleriyle sınırlıdır.

Tanımlar

Kavram: İnsan zihninde anlamlı hale gelen farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu / yapısıdır (Ülgen, 2004: 107).

Sosyal Kavram: Devlete, demokrasiye, dine, ekonomiye ve entelektüelliğe ilişkin kavramlar bu araştırmada sosyal kavram olarak tanımlanmıştır.

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelediği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2004: 45).

Eğitim Programı: Bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı milli eğitim ve kurumunun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetlerdir (Varış, 1994: 18).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2004: 6).

İlgili Yayın ve Araştırmalar

Ertürk (2006) “Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik Ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi” adlı çalışmasının sonucunda 2004 müfredat değişikliğinin ve yenilenen ders kitaplarının temelde iki amaca hizmet ettiğini tespit etmiştir. Birincisi 1997 müfredatında hakim olan ulus-devlet paradigmasına dayanan ekonomi anlayışını değiştirmek, küresel bir ekonomi tahayyülü oluşturmak ve işgücünün niteliklerini küresel piyasa ekonomisinin gerekliliklerine uygun bir hale getirmektir. İkincisi ise, küreselleşme sürecine kültürel ve siyasal anlamda uyum sağlamak üzere, milli kültürü ve milli kimliği yeniden tanımlama çabasıdır. Bu çabanın altında yatan en önemli neden ise, milli eğitimin temeli olan milliyetçi söylemi, insan hakları ve farklılıklara saygı, okullardaki ilişkilerin demokratikleşmesi gibi Avrupa Birliği’ nin eğitimle ilgili kriterleriyle uyumlu bir hale getirmektir. Bu doğrultuda, iki dönem ders kitaplarında hakim olan milliyetçi söylemin niteliği değişmiş ve bu ders kitaplarındaki toplum, yurttaşlık, vatanseverlik anlayışını da farklılaştırmıştır. Yeni müfredat ve ders kitaplarında evrensel ve demokratik değerlere vurgunun arttığı, eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkinin güçlendiği, iktisadi akılcılığın insan ve bilgi üzerindeki etkisinin arttığı, eğitim dilinin iktisadi bir dile dönüştüğü tespit edilmiştir.

Kalın (2007) “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı(2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi” adlı çalışmasının sonunda 2004 yılından önce pilot okullarda uygulanmaya başlanan ve ardından 2005-2006 eğitim-öğretim yılında tüm yurt genelinde uygulanan yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrenci merkezli olduğu; ancak Türkiye şartlarında bölgesel farklılıklardan dolayı yeterli olmadığını gözlemiştir. Aynı şekilde yeni programın dahilinde oluşturulan ders kitabının da, merkeze öğrenciyi alan, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar elde edebileceği, yaparak-yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklerden

oluşan bir kitap olduğunu tespit etmiştir. Ders kitabı ve programın uygulanmasında elde edilen araştırma sonuçlarının aynı olduğunu görmüştür. Bu sonuçların başarısız olmasını bölgesel ve sosyo-ekonomik farklılıklara bağlamıştır.

Sarıcan (2006) “1998 İle 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması” adlı araştırmasında nitel ve nicel verilerin analizi sonucu, öğretmenlere göre 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ na göre demokratik yaşama uyumlu bireyler yetiştirmede daha başarılı olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Öğretmenler 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın ezbere dayalı bir öğretim sürecini benimsemesini bunun nedeni olarak ifade etmişlerdir. Bir başka sonuç ise 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda bireysel değerlerin ikinci plana itilmiş olduğudur. Buna karşılık bireyin, devlet ve topluma karşı olan sorumluluklarının çok fazla ön plana çıktığı tespit edilmiştir. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ise bireyin kendisini ve kendi özelliklerini keşfetmesine olanak sağlayan vatandaşlık değerlerinin ön planda tutulduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Bir içerik analizi çalışması örneği olarak incelenen Uzun’un (2005) “Atatürk’ün Nutuk’unun İçerik Analizi” adlı çalışmasında Nutuk’ un yazılma amacının Milli Mücadeleyi anlatmak ve inkılâbı tanıtmak olmadığı, Milli Mücadele yıllarındaki ilişkilere ışık tutmak, Cumhuriyet’ in ilk yıllarındaki siyasi parçalanmayı gerekçeleriyle ortaya koymak olduğu tespit edilmiştir. Nicel sonuçlar açısından Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’ta en çok “millet, devlet, vatan, Anadolu, memleket, istiklal, ordu, vahdet, tesanüd, yekvücut, meşru, hukuk” gibi kavramları çok sık kullandığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra “ben, bence, biz” kelimeleri de sık geçmiştir. “Ben” ifadesinin çok sık geçmesinin sebebi olarak olayların merkezine kendisini koyduğu, sorumluluğu üzerine aldığı şeklinde yorumlanırken; “bence” kelimesini çok sık kullanması ise anlattığı olaylarla ilgili kişisel bir takım yargılarda bulunduğu şeklinde düşünülmüştür. Bununla birlikte Mustafa Kemal Atatürk’ün millet, milliyetçilik düşüncesi ile vatanın bölünmezliği ve toprak bütünlüğü, millet iradesinin her alanda egemen olması, dinin siyasete alet

edilmemesi, bağımsızlık ve özgürlük gibi kavramlara önem verdiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Nutuk'ta 820 ayrı kişinin isminin yer alması ve bunlarla ilgili bir takım yargılarda bulunulmuş olması, Mustafa Kemal Atatürk'ün olumlu ya da olumsuz yönden bazı kişilerin tarihteki konumlarını belirlemeye çalıştığının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bir anlamda Milli Mücadele ve sonrasında yaşanan zorlukların sorumlularının da ortaya çıkarılması şeklinde yorumlanmıştır. Nutuk'un özellikle 1925 yılından itibaren yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle, oldukça sıkıntılı geçen bir dönemden sonra söylenmiş olması, Mustafa Kemal Atatürk'ün muhaliflerin tasfiye edilmelerinin nedenlerini kendince açıklamak isteği olarak yorumlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu yolla, yapılan eylemlerin halkın vicdanında daha kolay yer bulmasını sağlamak, yapılanları yasal kılmak ve ülkenin siyasi havasını yumuşatarak, toplumu yeni değişimlere hazırlamak istediği sonucuna varılmıştır.

Diğer bir içerik analizi çalışması örneği de Meraç' a aittir. Meraç (2006) "Lise Tarih Ders Kitaplarının İçerik ve Yöntem Açısından Analizleri" adlı çalışmasının sonucunda lise tarih ders kitaplarının yöntem ve içeriklerinde birçok sorunla karşılaşmıştır. Kitaplarda göze çarpan değişiklikler; hükümet politikalarına göre bazı konuların çıkarılıp, bazılarının eklenmesi, kitapların biraz daha renklendirilmesi, haritaların, resimlerin ve çeşitli soruların yer alması olmuştur. Ancak bunların hiçbirisinin tarihin amacına ve tarih dersine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Mülakat çalışmasında da, mülakata katılan öğretmenlerin tarih ders kitaplarına yönelik görüşlerin, ders kitapları inceleme sonucu ortaya çıkan bulgularla aynı paralelde olduğu görülmüştür. Tarih ders kitaplarının istenilen düzeyde olmadığı ve öğrencilerin bu dersi sevmemesinin en önemli sebeplerinden birinin de ders kitaplarındaki mevcut içeriğin ve izlenilen yöntemlerin olduğu belirlenmiştir. Tarih programlarının yeniden düzenlenmesi, ders kitapları yazarlarının bu işi bilen bir kesimden olması ve tarih ders kitaplarının tarih disiplinine özgü olarak yapılandırılması önerilmiştir.

Dinçer (2006) "Türkiye'de Siyasal Parti İdeolojileri: Demokrasi ve Ekonomi Temel Kategorileri Ekseninde Parti Programları Üzerine Bir İçerik Analizi" adlı

çalışmasının ilk kısmında “siyasal partiler, ideolojiler ve içerik analizi: kavramsal ve kuramsal çerçeve” ilk olarak siyasi partiler ve parti programlarını ele almıştır. Bu başlık altında siyasi partiler hakkında kavramsal bir çerçeve, partilerin işlevleri hakkında genel bilgi verilmiş ve parti programlarının işlevine değinilmiş. İkinci başlıkta ideoloji kavramının kökenine inilmiş, başlıca siyasal ideolojiler belirlenmiştir. İkinci bölümde kavramsal çerçeveye bağlı olarak Türkiye’de faaliyet gösteren on beş siyasal parti ele alınmıştır. Partilerin siyasal ideolojilerine ilişkin değerlendirme, programları aracılığıyla yapılmıştır. Çalışma sonunda tüm veriler ele alındığında Türkiye siyasal yaşamında, faaliyetlerini demokratik yaşamın önemli bir parçası olan seçimler aracılığıyla sürdüren siyasal partiler , dört temel sınıflandırma içinde gruplandırılmıştır. Bunlar: radikal demokrasi, sosyalist ekonomi, muhafazakar, liberal ekonomi şeklindedir.

Acar (2006) “1962 ve 2005 Yılları arası Hayat Bilgisi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürk Kavramının İçerik Analizi” adlı çalışmada ders kitaplarında Atatürk kavramına bakış açısına, Atatürk’ün özelliklerine, metinlerde ve şiirlerde kullanılma sıklığı ile kullanılan Atatürk resimlerine bakmıştır. 1962 ve 1968 yıllarında okutulan ders kitaplarında bulunan konular asker Atatürk’ü anlatmıştır. 1981, 1990 ve 1988 yıllarında ise “insan Atatürk” kavramı ön plana çıkmıştır. 2004 yılında ise ders kitaplarında Atatürk’ e daha az konuda yer verildiği tespit edilmiştir.

Öktem (2006) “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)” adlı çalışmasında okullarda yapılan eğitim-öğretim etkili görünmesine rağmen yapılan araştırmada kavramların istenilen düzeyde öğrenilmediğini tespit etmiştir.

Çakmak (2006) “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları” adlı çalışmasında verilerin analiz edilmesiyle, öğrencilerin nüfus ve yerleşme konularıyla ilgili kavram yanılgılarına sahip olduğunu tespit etmiştir. İstatistikler sonucunda; veli eğitim durumlarına göre lise ve üstü okul mezunu olan

velilerin çocuğu ile ilkokul mezunu olan velilerin çocuğunun başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Ayrıca farklı eğitim bölgelerindeki okullara göre öğrencilerin başarı yüzdeleri arasında da yine istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde fark ortaya çıkmıştır.

Doğan (2007) “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında öğrencilerin araştırma kapsamındaki kavramların tanımlarını tam olarak yapamadıkları, kavramların özelliklerini, üst kavramlarını ve türsel kavramlarını bilmediklerini tespit etmiştir. Öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadıkları, kavramların özellikleriyle ilgili olarak sahip oldukları bir takım bilgilerinin, yanlış olarak kavramların; türsel, cins ve uzak cins özelliklerini kapsadığı ve bu yüzden doğru sınıflama yapamadıklarını görmüştür.

Sonuç olarak yalnızca Sosyal Bilgiler üzerine değil birçok alanda içerik analizi ve kavram incelemesi çalışmaları yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yürütülmesinde izlenen yöntem, araştırmanın evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada 1968, 1998 ve 2004 yıllarında geliştirilen ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan sosyal kavramların karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel verilerin sayısal analizi içinde frekans analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Evren: 1968-2004 yılları arasında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır.

Örneklem: 1968 yılı programına göre hazırlanmış 5 adet, 1998 yılı programına göre hazırlanmış 4 adet ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış 4 adet Sosyal Bilgiler ders kitabıdır.

Veri Toplama Aracı

1. Örneklemi oluşturan ders kitapları taranarak temel analiz birimlerini oluşturacak kavramlara ulaşılmıştır.

2. Temel analiz birimlerini oluşturan kavramlar uzman görüşüne sunulmuş ve sosyal kavramları nitelendirmede yeterli olup olmadığına karar verilmiştir.

3. Uzman görüşleri ışığında sosyal kavramları kapsayan bir kavram listesi oluşturulmuştur.

4. Araştırmacı bu liste ışığında ilgili kitapların nicel ve nitel açıdan analizini gerçekleştirmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için kavramlarla ilgili olarak frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Ayrıca kavramlarla ilgili olarak ders kitapları tematik (metin inceleme) olarak incelenmiş ve nitel analiz yapılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın örnekleme ve alt problemleriyle ilgili bilgiler ve bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır.

1. ÖRNEKLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Örnekleme ilişkin bulgular aşağıda TABLO III-1’ de sunulmuştur.

TABLO III-1: Örnekleme İlişkin Bulgular

Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi	Sınıf	Yıl
İlk Okullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı	AKŞİT, N. - GÜNDEN, H.	Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul	4	1970
İlk Okullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı	AKŞİT, N. - GÜNDEN, H.	Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul	5	1970
Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler I. Ders Kitabı	AKŞİT, N.-SANIR, F.	Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul	Orta Okul 1	1970
Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler II Ders Kitabı	AKŞİT, N.-SANIR, F.	Türk Tarih Kurumu Basın Evi, Ankara	Orta Okul 2	1975
Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler 3 Ders Kitabı	AKŞİT, N.-SANIR, F.	Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul	Orta Okul 3	1972
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı	ŞAHİN.C.- YAMANLAR, E. Vd.	Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul	4	2000
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı	AYDIN, C. ÜŞÜR, S. Vd.	Doğan Yayıncılık, Ankara	5	2000
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı	YANAR, H.- YILDIRIM, Ş.	Yıldırım Yayınları, Ankara	6	2003
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı	ŞENNÜVER, Ç. – KARABULUT, E.Vd.	Milli Eğitim Basın Evi, İstanbul	7	1999
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı	TEKEREK, M. – KAYA, M. Vd.	MEB Yayınları, İstanbul	4	2006
İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı	ÖZTÜRK, C. – KARABACAK, Z. Vd.	Sürat Yayınları, İzmir	5	2007
İlk Öğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı	KOLUKISA, E.- TOKCAN, H. Vd.	A Yayınları, Ankara	6	2007
İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı	POLAT, M.-KAYA, N. Vd.	MEB Yayınları, İstanbul	7	2007

Bu araştırmada örnekleme oluşturan toplam on üç kitap incelenmiştir. İncelenen kitapların MEB Talim Terbiye Kurulu'nun onayından geçmiş olmasına dikkat edilmiştir.

2. ALT PROBLEMLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

A. BİRİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

6. Alt Problem 1: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında demokrasiye ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Bu problemin çözümü amacıyla toplanan veriler aşağıda TABLO III-2-A-1' de verilmiştir.

TABLO III-2-A-1: Demokrasiye İlişkin Kavramlara Ait Bulgular

Sıklık/Tekrar Demokratik Kavramlar	1968		1998		2004		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. İnsan Hakları	4	4,0	9	8,9	88	87,1	101	100
2. Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü	3	14,3	2	9,5	16	76,2	21	100
3. Çocuk Hakları	0	0	8	17,4	38	82,6	46	100
4. Eğitim ve Öğrenim Hakkı	2	9,5	4	19,0	15	71,5	21	100
5. Çalışma Hakkı	4	33,3	0	0	8	66,7	12	100
6. Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı	2	40,0	1	20,0	2	40,0	5	100
7. Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti	3	8,5	10	28,6	22	62,9	35	100
8. Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı	8	57,2	3	21,4	3	21,4	14	100
9. Basın ve Yayın Özgürlüğü	4	66,6	1	16,7	1	16,7	6	100
10. Kitle İletişim Özgürlüğü	0	0	1	20,0	4	80,0	5	100
11. Haber Alma Özgürlüğü	1	33,3	0	0	2	66,7	3	100
12. Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü	3	27,3	2	18,1	6	54,6	11	100

13. Tüketici Hakları	0	0	0	0	12	100,0	12	100
14. Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı	0	0	0	0	8	100,0	8	100
15. Telif ve Patent Hakkı	0	0	0	0	4	100,0	4	100
16. Kadın Hakları	5	16,2	18	58,0	8	25,8	31	100
17. Kişi Dokunulmazlığı Hakkı	2	50,0	0	0	2	50,0	4	100
18. Kişi/Kişilik Hakları	6	37,5	2	12,5	8	50,0	16	100
19. Adil Yargılanma Hakkı	2	50,0	1	25,0	1	25,0	4	100
20. Yaşam Hakkı	1	5,6	4	22,2	13	72,2	18	100
21. İşçi ve İşveren Hakları	1	50,0	0	0	1	50,0	2	100
22. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı	14	35,0	17	42,5	9	22,5	40	100
23. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması	6	31,5	1	5,3	12	63,2	19	100
24. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması	6	37,5	6	37,5	4	25,0	16	100
25. Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı	4	44,4	1	11,2	4	44,4	9	100
26. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü	0	0	0	0	9	100,0	9	100

1. “İnsan Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %4,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %8,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %87,1 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre; “İnsan Hakları” kavramının en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve 1968 ve 1998 dönemlerine oranla büyük artış gösterdiği söylenebilir. “İnsan Hakları” kavramının 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına oranla yaklaşık iki katı daha çok geçtiği ifade edilebilir.

“İnsan Hakları” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsan Hakları” kavramını içeren ifade:

Örnek1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler V Ders Kitabı

“Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli, demokratik, layık ve sosyal bir hukuk devletidir.” (Akşit ve Günden, 1972: 253)

Benzer ifadeye, Sanır ve Akşit (1973) Sosyal Bilgiler Orta 3 ders kitabında da rastlanmaktadır.

“İnsan Hakları” kavramını içeren ifade:

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“İnsan haklarını korurken hiçbir fark gözetilmeyecek ve bütün milletler eşit muamele görecektir.”(Sanır ve Akşit, 1973: 219).

“İnsan Hakları” kavramının, incelen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsan Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, ulusal dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir (Anayasa madde 2).” (Yanar ve Yıldırım, 2003:15).

“Türkiye İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini imzalamıştır” (Yanar ve Yıldırım, 2003:17).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“1789 Fransız İhtilali, dünya tarihinin önemli olaylarından biridir. Bu olay, mutlakiyet yönetimlerini yıkmış; insan hakları, eşitlik ve demokrasi gibi ilkelerin yayılmasına yol açmıştır” (Şenünver vd., 1999:113).

“Birleşmiş Milletlerin amacı insan haklarını korumak ve bu konuda milletler arasında ayırım gözetmemektir.”(Şenünver vd., 1999:195).

“İnsan Hakları” kavramının incelen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsan Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Türkiye Cumhuriyeti, toplum huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.”(Öztürk vd.,2007:55). Benzer ifadelere sayfa 48 ve 159’da da rastlanmaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihi süreçleri ve günümüz Türkiye’ si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamımızı demokratik kurallara göre düzenleriz.”(Kolukısa vd.,2006: 25).

“BM genel kurulu 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni ilan etti. Bu belge insan haklarının geliştirilmesi ve korunması açısından en önemli belgedir” (Kolukısa vd., 2006: 157). Benzer ifadelere sayfa 148,149,150,151,158, 159 ve 165’ de de rastlanmaktadır.

2. “Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %14,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %9,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise % 76,2 oranında geçtiği, Tablo III-2-

A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre; “Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramının 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılına oranla düşüş gösterdiği, 2004 yılı programına dayalı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise diğer dönemlere oranla büyük artış olduğu söylenebilir.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler:

Örnek1: Sosyal Bilgiler Ortaokul :1 Ders Kitabı

“Ailede düşünce özgürlüğü, karşılıklı sevgi ve saygı, eşitlik, demokratik hayatın gereğidir.(Akşit ve Sanır, 1973: 14). Benzer ifadelere sayfa 32 ve 33’de de rastlanmaktadır.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler:

Örnek1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Demokrasi inanç ve düşünce özgürlüğünü esas alır”. (Aydın vd., 2000: 76). Benzer ifadeye sayfa 77’de de rastlanmaktadır.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Düşünce özgürlüğü insan haklarının en önemlilerindendir.”(Kolukısa vd., 2006: 151). Benzer ifadelere sayfa 156,157, 158 165’te de rastlanmaktadır.

Örnek 2.: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“16. yüzyıldan itibaren Batı’da düşünceyi ifade etme özgürlüğünde gelişmeler yaşanmaya başladı”(Polat vd., 2007:130). Benzer ifadelere sayfa 134 ve 135’te de rastlanmaktadır.

3. “Çocuk Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %17,4 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %82,6 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre; “Çocuk Hakları” kavramının 2004 yılında, 1998 yılına göre yaklaşık beş katı artış gösterdiği söylenebilir.

“Çocuk Hakları” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Çocuk Hakları” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, daha iyi bir yaşam, mutlu bir çocukluk dönemi sağlamak için Çocuk Hakları Bildirisi’ni yayımladı”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 23).

“Anayasamızda belirtilen ‘Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır’ hükmüyle çocuk hakları güvence altına alınmıştır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 23). Benzer ifadelere sayfa 22, 23, 24’ te de rastlanmaktadır.

“Çocuk Hakları” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Çocuk Hakları” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Çocukların, doğuştan sahip oldukları bazı haklar vardır. Bunlar ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde belirtilmiş ve güvence altına alınmıştır” (Öztürk vd.,2007: 23). Benzer ifadelere sayfa 20, 21, 22, 24 ve 25’te de rastlanmaktadır.

4.“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %9,5, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %19,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %71,5 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre; “Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının ders kitaplarında geçme sıklığının 1998 yılından 2004 yılına doğru bir artış gösterdiği söylenebilir. 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına göre iki katı daha çok geçtiği ve 2004 yılında ise 1998 yılına göre yaklaşık dört katı daha çok geçtiği ifade edilebilir.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir” (Akşit ve Sanır, 1973: 31).

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Her insan, istediği okula gidebilir, yetenekleri ölçüsünde gerekli bilgileri edinebilir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 16). Benzer ifadelere sayfa 17’de de rastlanmaktadır.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Eğitim ve Öğrenim Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 26: Bütün çocukların sağlıkları, eğitim hakları, beslenme ve bakımları güvence altına alınır” (Öztürk vd., 2007: 25). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“T.C. Anayasası Madde 42: Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz”(Kolukusa vd., 2006: 152). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

5. “Çalışma Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %33,3 oranında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise hiç yer almadığı ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %66,7 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Çalışma Hakkı” kavramının 2004 yılında 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına göre iki katı daha çok geçtiği söylenebilir.

“Çalışma Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Çalışma Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir” (Akşit ve Sanır, 1973: 31). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

“Çalışma Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Çalışma Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Türkiye Cumhuriyeti anayasası kadın veya erkek herkesin çalışma hayatında eşit fırsatlara sahip olmasını ve hiçbir ayırım yapılmamasını öngörmektedir” (Kolakısa vd., 2006: 162). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

6. “Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %40 oranında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %20 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise 1968 yılında olduğu gibi %40 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” 1968 ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında eşit oranda yer alırken 1998 yılında bu oranın yarıya düştüğü söylenebilir.

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir” (Akşit ve Sanır, 1973: 30). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Bilim ve sanat özgürlüğü vardır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 16).

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bilim ve Sanatı Yayma Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Çoğalan kitaplar dünyada bilimin ve fikir özgürlüğünün gelişmesine büyük katkı sağladı”(Kolukısa vd., 2006:147). Benzer ifade aynı sayfada tekrarlanmıştır.

7. “Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %8,5 oranında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %28,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise 62,9

oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramının ders kitaplarında yer alma oranının 1968 yılından 2004 yılına doğru artış gösterdiği ifade edilebilir.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Herkes, vicdan ve dini inanç hürriyetine sahiptir”(Akşit ve Sanır, 1973:30). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Her kes din ve vicdan özgürlüğüne sahiptir. Onu bu konuda kimse zorlayamaz” (Yanar ve Yıldırım, 2003: 16). Benzer ifadelere sayfa 17’de de rastlanmaktadır.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Ülkemizde din ve vicdan hürriyetinin uygulanmasını hangi örneklerle açıklayabilirsiniz?”(Kolukısa vd., 2006:151).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir”(Kolukısa vd., 2006:158).

Benzer ifadeler 151, 156 ve 158’de tekrarlanmıştır.

8. “Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %57,2 oranında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %21,4 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da 21,4 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en yüksek oranda yer aldığı, 1998 ve 2004 yıllarında ise eşit oranda yer almakla birlikte 1968 yılına oranla yarısından fazla bir düşüş gösterdiği ifade edilebilir.

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türk’tür. Türk babanın veya ananın çocuğu Türk’tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlık durumu kanunla düzenlenir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz” (Akşit ve Sanır, 1973: 31).

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Aynı vatan üzerinde yaşayan ve devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan her bireye “vatandaş” denir. Anayasamızın 66. maddesinde, ‘Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür’ denilmiştir. Yurdumuzda bütün vatandaşlar aynı temel haklara sahiptir. Anayasamızda vatandaşın temel hakları belirlenmiştir. Devlet, vatandaşların bu haklarına saygı duyar. Korunması ve daha da geliştirilmesi için çaba harcar”(Yanar ve Yıldırım,2003:16).

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Vatandaşlık ve Yurttaşlık Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’ nin insan haklarının gelişim sürecine katkı sağlayan maddelerinden bazıları şunlardır” (Kolukısa vd., 2006:156).

9. “Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 66,6 oranında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da 16,7 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramının 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda geçtiği, aynı kavramın 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise 1998 ve 2004 yıllarına göre yaklaşık dört kat daha fazla yer aldığı ifade edilebilir.

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Demokrasi ile yönetilen ülkelerde basın hürriyetine çok değer verilir”(Akşit ve Sanır, 1973: 30). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Basın ve yayın organlarının görevlerini eksiksiz yapabilmeleri için özgür olmaları gerekir. Böylece hiçbir baskı ve etki altında kalmadan habercilik görevini yerine getirebilirler”(Yanar ve Yıldırım, 2003:8).

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Basın ve Yayın Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkesin düşünme ve anlatma özgürlüğü vardır. Buna göre, hiç kimse düşüncelerinden dolayı rahatsız edilemez. Ayrıca ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her türlü araçla aramak, sağlamak ve yaymak hakkına sahiptir”(Kolukısa vd.,2006, 151).

10. “Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %20 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %80 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramının 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına oranla dört kat daha fazla yer aldığı söylenebilir.

“Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Radyo, televizyon, telefon, teleks, belgegeçer gibi iletişim aralarıyla dünyanın her tarafına haberler hızla ulaştırılmaktadır. Bu araçlar kamuoyunun oluşmasında etkili olmaktadır” (Yanar ve Yıldırım, 2003: 5).

“Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kitle İletişim Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Kitle iletişim araçlarının doğru haber alma özgürlükleri kadar doğru haber verme yükümlülükleri de olmalı”(Polat vd.,2007: 22).

11. “Haber Alma Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %33,3, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 2004

yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %66,7 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Haber Alma Özgürlüğü” kavramının 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına oranla iki kat daha fazla yer aldığı söylenebilir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Ancak çok önemli hallerde, basın ve haber alma hürriyeti kanunla sınırlanabilir”(Akşit ve Sanır, 1973: 30).

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir”(Kolukısa vd., 2006:158).

12. “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %27,3, aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %18,1 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %54,6 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre

“Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1998 yılına oranla daha çok geçtiği, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise 1968 ve 1998 yıllarına göre artış olduğu ifade edilebilir.

“Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Yurdumuzda herkes serbestçe istediği yere gidip gelebilir; dilediği yerde yerleşebilir. Ancak bu hürriyet milli güvenliği sağlama, salgın hastalıkları önleme gibi durumlarda kanunla sınırlandırılabilir. Türklerin, yurda girme ve yurt dışına çıkma hürriyetleri vardır”(Akşit ve Sanır,1973:30).

“Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti; kelimenin dar anlamı ile kişisel hürriyettir; yani, serbestçe gitmek, gelmek, milli topraklarda kalmak, yahut oradan çıkmak hakkına sahip olmaktır”(Yanar ve Yıldırım,2003:16).

“Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Haber Alma Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Ancak bazı durumlarda yasal düzenlemelerle sınırlandırılabilir”(Polat vd., 2007: 46). Benzer ifadelerle sayfa 47’de de rastlanmaktadır.

13. “Tüketici Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı ancak 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tüketici Hakları” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ilk kez 2004 yılı programı ile yer aldığı söylenebilir.

“Tüketici Hakları” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tüketici Hakları ” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Bilinçli bir tüketici, tüketici haklarının bazı resmi ve gönüllü kuruluşlar aracılığıyla korunduğunu bilir”(Tekerek vd.,2006: 94). Benzer ifadeler sayfa 95’te de tekrarlanmıştır.

14. “Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı ancak 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ilk kez 2004 yılı programı ile yer aldığı söylenebilir.

“Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Dilekçe ve bilgi edinme hakkı en doğal vatandaşlık haklarındandır”(Kolukısa vd., 2006: 23). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

15. “Telif ve Patent Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı ancak 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Telif ve Patent Hakkı” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ilk kez 2004 yılı programı ile yer aldığı söylenebilir.

“Telif ve Patent Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Telif ve Patent Hakkı” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Ülkemizde yeni buluş ve çalışmaların üretici ve mucitlerinin hakları Telif ve Patent Hakkıyla koruma altına alınır ve bu amaçla da Türk Patent Enstitüsü kurulmuştur”(Kolukısa vd., 2006: 178-179). Benzer ifadeler aynı sayfada tekrarlanmıştır.

16. “Kadın Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,2 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %58,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %25,8 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kadın Hakları” kavramının en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Kadın Hakları” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kadın Hakları” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Medeni kanun 1926 yılında Büyük Millet Meclisinde kabul edildi. Bu kanunla kadınla erkek arasında ki ayrılıklar kaldırıldı. Kadın toplum hayatında gerekli olan yerini aldı”(Akşit ve Günden, 1972: 236-237).

“Kadın Hakları” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kadın Hakları” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun’la kadının çeşitli haklara sahip olması sağlanmıştır. Erkeğin birden çok kadınla evliliği önlenmiştir. Bu kanunla erkek, tek kadınla ve devlet nikâhıyla evlenmek durumunda kalmıştır. Yine bu kanun, kadına kocasından boşanma hakkını vermiştir. Kadının mirastan, erkekle eşit pay alması sağlanmıştır.”(Şahin vd.,2000: 44–45). Kadın haklarını içeren ifadelere sayfa 46’da da rastlanmaktadır.

“Kadın Hakları” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kadın Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Türkiye’de kadınlar ve erkekler için eşit fırsatların kabul edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’te kurulmasından sonra gerçekleşen genel sosyal değişime kadar uzanmaktadır. Atatürk’ün liderliği altında kadınların vatandaş olarak haklarının kabul edilmesi Türk toplumunun köklü bir şekilde yeniden yapılandırılması anlamını taşımaktaydı”(Kolukısa vd., 2006: 162). Kadın haklarını içeren ifadelere sayfa 163’de de rastlanmaktadır.

17. “Kişi Dokunulmazlığı Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %50 oranında yer aldığı , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise hiç yer almadığı, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kişi Dokunulmazlığı Hakkı” kavramının 1968 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı ifade edilebilir.

“Kişi Dokunulmazlığı Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kadın Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Kanunlara aykırı bir durumu olmayan herkesin hürriyeti vardır. Hiç kimseye dokunulamaz. Her kişi gönül rahatlığı ile başkalarının karışması olmadan yaşar. Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza konulamaz”(Akşit ve Sanır, 1973: 29).

“Kişi Dokunulmazlığı Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kadın Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarından” (Kolukısa vd., 2006: 150).

18. “Kişi/Kişilik Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %37,5 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %12,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise % 50, oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kişi/Kişilik Hakları” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve 2004 yılında 1998 yılına göre dört kat artış gösterdiği söylenebilir.

“Kişi/Kişilik Hakları” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kişi/Kişilik Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Herkesin temel hak ve hürriyetlerle dünyaya geldiği, bu hürriyetlere kimsenin dokunamayacağı, vatandaşın hürriyetlerinden vazgeçemeyeceği, ayrıca devletin kişinin hak ve hürriyetlerini sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldıracağı, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirecek şartları

hazırlayacağı, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmadan gerektiği hallerde kanunla sınırlanabileceği anayasamızda açıklanmıştır”(Akşit ve Sanır, 1973: 29).

“Kişi/Kişilik Hakları” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kişi/Kişilik Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Kişilerin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak devletin görevidir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 14).

19. “Adil Yargılanma Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında % 50 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise % 25 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Adil Yargılanma Hakkı” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı 1998 ve 2004 yıllarında ise bu oranın yarıya düştüğü söylenebilir.

“Adil Yargılanma Hakkı” kavramının incelenen 1968, 1998 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın ifadelerle aşağıdaki gibi ele alındığı gözlenmektedir.

“Adil Yargılanma Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

“Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır”(Kolukısa vd., 2006: 158).

20. “Yaşam Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında % 5,6 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise % 72,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Yaşam Hakkı” kavramının 1968 yılından 2004 yılına doğru Sosyal Bilgiler ders kitaplarında artarak yer aldığı ve bu artışın 1998 yılında 1968 yılına göre yaklaşık dört kat, 2004 yılında ise 1998 yılına göre yaklaşık üç kat olduğu söylenebilir.

“Yaşam Hakkı” kavramının incelenen 1968 ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın ifadelerle aşağıdaki gibi yer aldığı gözlenmektedir.

“Yaşam Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Her insan, öncelikle yaşama hakkına sahiptir” (Kolukısa vd., 2006: 16).

“Yaşam Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yaşam Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkesin yaşam hakkı yasanın korunması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez” (Kolukısa vd., 2006: 158).

21. “İşçi ve İşveren Hakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %50 oranında yer aldığı 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise hiç yer almadığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İşçi ve

İşveren Hakkı” kavramının 1968 ve 2004 yılları programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı söylenebilir.

“İşçi ve İşveren Hakları” kavramının incelenen 1968 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın ifadelerle yer aldığı gözlenmektedir.

“İşçi ve İşveren Hakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler”(Akşit ve Sanır, 1973: 31).

22. “Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %35 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %42,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %22,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramının en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve

çıkma hakkına sahiptirler. Siyasi partilerin durumu ve davranışlarının nasıl olacağı anayasada belirtilmiştir”(Akşit ve Sanır, 1973: 32).

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 18).

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Türkiye’de kadınlar 1934 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine seçme ve seçilme hakkına sahip oldular”(Kolukısa vd., 2006: 162). Benzer ifadelere sayfa 163’ de de rastlanmaktadır.

23. “Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %31,5 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %5,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %63,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” kavramının

en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise 1998 yılına göre yaklaşık altı kat daha çok oranda yer aldığı ifade edilebilir. 2004 yılında ise 1998 yılına göre yaklaşık on iki kat daha fazla yer aldığı ifade edilebilir.

“Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” kavramının incelenen 1968 ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması ” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1. Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Özel hayatımızın her türlü güvenliği sağlanmıştır. Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Kanunlara aykırı bir durum yoksa, kimsenin üstü, eşyaları aranamaz, konutuna girilemez, mektubu, telgrafi açılıp okunamaz, aile sırları yayınlanamaz”(Akşit ve Sanır, 1973: 30. Benzer ifadelerin aynı sayfada tekrarlandığı gözlenmiştir.

“Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir”(Kolukısa vd., 2006: 158).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“Kitle iletişim araçları doğru haber almayı sağlarken kitle iletişim özgürlüğünün insan hayatının özel yanlarını açıklama hakkı yoktur”(Polat vd., 2007: 29).

24. “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramının 1968 yılı ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %37,5 , 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %25 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramının 1968 yılı ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı ve 2004 yılına göre daha çok geçtiği söylenebilir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Anayasamızda herkesin temel hak ve hürriyetlerle dünyaya geldiği, bu hürriyetlere kimsenin dokunamayacağı, vatandaşın hürriyetlerinden vazgeçemeyeceği belirtilmiştir” (Akşit ve Sanır, 1973: 29). Benzer ifadelerin aynı sayfada tekrarlandığı gözlenmiştir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Temel hak ve özgürlükler, insana hiç kimse tarafından verilmemiştir. İnsan olmamızdan dolayı doğuştan bu haklara sahibiz. Devlet hak ve özgürlükleri kanunla

düzenler. Bunları ortadan kaldıramaz, aksine güvence altına alır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 16). Benzer ifadelerin sayfa 17’de de tekrarlandığı gözlenmektedir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkesin, kendisine anayasa ya da yasalarla tanınan temel haklarının yok edilmesi ya da zedelenmesi girişimine karşı ulusal mahkemelere başvuru hakkı vardır”(Kolukısa vd., 2006: 157). Benzer ifadelerin sayfa 158’de tekrarlandığı gözlenmektedir.

25. “Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %44,4 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %44,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramının 1968 ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı ve 1998 yılına göre yaklaşık dört kat daha çok geçtiği söylenebilir.

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Vatandaşlar parasını ödeyerek istedikleri mülke sahip olabilirler. Mülkümüzü kiraya verir, satar, bağışlar ve miras

bırakabiliriz. Mülkiyet hakkı, kamu yararı amacıyla sınırlanabilir”(Akşit ve Sanır, 1973: 31).

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Devlet, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamaya çalışır. Her vatandaş mal, mülk edinme ve miras hakkına sahiptir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 14).

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Mal, Mülk Edinme ve Miras Hakkı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Mülkiyet dokunulamaz ve kutsal bir hak olması nedeniyle, yasa ile belirlenen kamu ihtiyacı açıkça gerekmedikçe ve adil ve peşin bir tazminat ödenmedikçe kimse bu haktan yoksun bırakılamaz”(Kolukısa vd., 2006: 156).

26. “Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı ancak 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında geçtiği, Tablo III-2-A-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği söylenebilir.

“Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkesin düşünme ve anlatım özgürlüğü vardır. Buna göre, hiç kimse düşüncelerinden dolayı rahatsız edilemez. Ayrıca ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her türlü araçla aramak, sağlamak ve yaymak hakkına sahiptir”(Kolukısa vd., 2006: 151). Benzer ifadelerin aynı sayfada tekrarlanmıştır.

Çıkan sonuca göre “İnsan Hakları Kavramı”, incelenen demokratik kavramlar içerisinde sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer alan kavramdır.

B. İKİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

7. Alt Problem 2: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında devlete ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Bu problemin çözümü amacıyla toplanan veriler aşağıda TABLO III-2-B-1’ de verilmiştir.

TABLO III-2-B-1: Devletle İlişkin Kavramlara Ait Bulgular

Sıklık/Tekrar Devlete İlişkin Kavramlar	1968		1998		2004		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	100
1. Devlet	2280	55,6	1246	30,4	575	14,0	4101	100
2. Anayasa	144	50,7	61	21,5	79	27,8	284	100
3. Demokrasi	150	36,3	161	39,0	102	24,7	413	100
4. Parti	161	75,9	30	14,2	21	9,9	212	100
5. Hükümet	33	74,7	62	16,5	281	8,8	376	100
6. Egemenlik	43	41,0	25	23,8	37	35,2	105	100
7. Laiklik/Laik	14	23,7	21	35,6	24	40,7	59	100
8. Cumhuriyet	324	49,2	157	23,9	177	26,9	658	100
9. Seçim	315	79,3	28	7,1	54	13,6	397	100
10. Millet/Ulus/Ulusal	779	46,7	524	30,7	386	22,6	1709	100
11. Toplum	69	10,2	321	47,6	285	42,2	675	100
12. Ülke	1051	40,9	764	29,7	756	29,4	2571	100
13. Yurt/Vatan/Yurttaş/ Vatandaş	818	44,6	695	37,9	322	17,5	1835	100
14. Tehdit	0	0	36	72,0	14	28,0	50	100
15. Savaş	1668	69,6	432	18,0	295	12,4	2395	100
16. Merkezi Yönetim	0	0	0	0	10	100	10	100
17. Yerel Yönetim	0	0	2	22,2	7	77,8	9	100
18. Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri	719	63,3	312	27,5	104	9,2	1135	100
19. Stratejik/Jeopolitik	0	0	10	76,9	3	23,1	13	100
20. Kitle İletişim Araçları/ Telekomünikasyon	0	0	2	7,1	26	92,9	28	100
21. Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik	27	36,0	30	40,0	18	24,0	75	100

1. “Devlet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %55,6 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %30,4 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %14,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Devlet” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve bu oranın 1968 yılından, 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Devlet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Devlet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Devlet, toplu halde yaşayan insanlar arasında hak ve adaleti koruyan, yabancılara karşı yurdu savunma tedbirleri alan, meydana getirilen kuruluşlarla yurttaşların ihtiyaçlarını karşılayan bir yönetim sistemidir. Bir devletin kurulabilmesi için: a. Bir millet, b. Bir vatan, c. Egemenlik olması gereklidir”(Akşit ve Sanır, 1973:52).

“Devlet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Devlet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Devlet; sınırları belirli bir ülkede yaşayan ulusun ya da uluslar topluluğunun, bağımsız ve düzen içinde yaşamak için oluşturduğu siyasal örgütlenmedir. Devleti meydana getiren ögeler; ulus, vatan ve egemenliktir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 13).

“Devlet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Devlet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Devlet, bir ulusun egemen olduğu toprak parçası üzerinde kurduğu yönetim örgütüdür. Bizim devletimizin adı, Türkiye Cumhuriyeti’dir”(Öztürk vd.,2007: 162).

2. “Anayasa” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %50,7 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %21,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %27,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Anayasa” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı, en düşük oranın ise 1998 yılına ait olduğu söylenebilir.

“Anayasa” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Anayasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“En önemli kanun Anayasadır. Anayasa temel bir kanundur. Bu kanunda devletin şekli, egemenlik, temel haklar ve ödevler, siyasi haklar ve ödevler, yasama , yürütme ve yargı hakkında çeşitli hükümler bulunmaktadır. Bir kanun hazırlanırken Anayasaya uygun olması göz önünde tutulur. Hiçbir kanun Anayasaya aykırı olamaz”(Akşit ve Sanır, 1973: 65). Benzer ifadelere sayfa 66 ve 67’de rastlanmaktadır.

“Anayasa” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Anayasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Anayasa, bir devletin dayandığı esasları gösteren temel kanundur. Her devletin bir yönetim biçimi vardır. Bu yönetim biçimi anayasada belirtilir. Devlet görev ve sorumluluklarını; yasama, yürütme ve yargı organları yolu ile yerine getirir. Bu organların kuruluşu ve çalışma yöntemi anayasamızda belirtilmiştir. Devletimizin kuruluş esaslarını belirleyen anayasa bütün yasalardan üstündür. Diğer yasalar anayasaya aykırı olamaz”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 15).

“Anayasa” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Anayasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Yasalar, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, anayasaya uygun olarak yapılır. Anayasa, devletin temel niteliklerini tarif eder. Vatandaşların hak ve özgürlüklerini belirler. Yasalar anayasaya uygun olmak zorundadır”(Öztürk vd., 2007: 158).

3. “Demokrasi” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %36,3 , 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %39,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %24,7 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Demokrasi” kavramının en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı, en düşük oranın ise 2004 yılına ait olduğu söylenebilir.

“Demokrasi” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Demokrasi” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Demokrasi, halkın kendi kendini yönetmesi esasına dayanan bir devlet şeklidir”(Akşit ve Sanır, 1973: 5). Benzer ifadelerle sayfa 19 ve 20’ de de rastlanmaktadır.

“Demokrasi” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Demokrasi” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Demokrasi, insanların birbirlerinin haklarına saygı gösterdikleri bir yönetim biçimidir. Demokraside insanlar yönetime katılırlar, yönetimde söz sahibidirler. Demokratik hayat, demokrasinin kurallarına uygun olarak davranmak ve yaşamaktır”(Şahin vd., 2000: 21). Benzer ifadelerle sayfa 32 ve 39’da da rastlanmaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Demokrasi halkın egemenliğine dayanan yönetim şeklidir. Demokrasi yönetiminde kişiler, kanun karşısında eşit haklara sahiptirler. Kişiler, topluma ve başkalarına zarar vermeden istedikleri gibi yaşayabilirler”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 1).

“Demokrasi” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Demokrasi” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Demokrasilerde, bütün vatandaşlar özgürdür ve yasalar önünde eşittir. Her türlü karar tartışılarak alınır”(Öztürk vd., 2007: 173).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“Devlet yönetiminin daha etkin ve sağlam olmasının yolu demokrasinin iyi işlemesi ile mümkündür. Bunda da en önemli kişiler vatandaşlardır. Vatandaşlar, seçme ve seçilme hakkını kullanarak devlet yönetimine karşı denetim mekanizması kurabilirler”(Polat vd., 2007: 147).

4. “Parti” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %75,9, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %14,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %9,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Parti” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve bu oranın 1968 yılından, 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Parti” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Parti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptirler. Siyasi partilerin durumu ve davranışlarının nasıl olacağı Anayasada belirtilmiştir”(Akşit ve Sanır, 1973: 32).

“Parti” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Parti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Siyasi partiler anayasaya uygun olarak kurulur ve Atatürk ilkeleri doğrultusunda, ulusal egemenliğe, demokrasiye bağlı olarak çalışırlar”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 3).

“Parti” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Parti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Ülkemizde seçimler sonucunda çoğunluğu elde eden siyasi partinin kullanabileceği yetkiler sınırsız değildir”(Polat vd., 2007: 146).

5. “Hükümet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %74,7, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %8,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Hükümet” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve bu oranın 1968 yılından, 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Hükümet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hükümet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Demokrasi ile yönetilen milletlerde hükümet şekillerini üçe ayırabiliriz: 1. Doğrudan hükümet, 2. Yarı doğrudan hükümet, 3. Temsili hükümet” (Akşit ve Sanır, 1973: 54).

“Hükümet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hükümet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Hangi partinin adayları daha çok oy alırsa hükümet kurma görevi o partiye verilir. Hükümeti kuran partiye iktidar partisi, diğer siyasi partilere de muhalefet partileri denir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 3).

“Hükümet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hükümet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Atatürk’ e göre milli egemenlik esasına dayalı temsili bir hükümette kamuoyu büyük bir rol oynardı”(Polat vd., 2007: 26).

6. “Egemenlik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %41,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %23,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %35,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Egemenlik” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı, bu oranın 1998 yılına gelindiğinde düştüğü ve 2004 yılında ise 1998 yılına göre yaklaşık bir buçuk kat artış gösterdiği söylenebilir.

“Egemenlik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Egemenlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Egemenlik, bir milletin bağımsız ve hür olarak yaşamasını sağlar. Egemenliğe sahip bir millet kendi kanunlarını kendi hazırlar. Bu kanunları uygular. Kanunlara aykırı hareket edenleri cezalandırır. Düşman saldırılarına karşı yurdu korur. Egemenlikte yasama, yürütme, yargı görevi ve hakkı vardır”(Akşit ve Sanır, 1973: 52).

“Egemenlik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Egemenlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Ulusal egemenlik, ulusu ilgilendiren kararları alma yetkisinin halka ait olmasıdır. Demokraside egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtilmiştir. Ulus egemenlik haklarını milletvekilleri aracılığıyla kullanır. Demokrasi yönetiminin en önemli özelliği, devletin ulus egemenliğine dayalı olarak kurulmasıdır. Ulusal egemenlik Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilir. Ulus; egemenlik haklarını seçimler, halk oylaması gibi yollarla kullanır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 3).

“Egemenlik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Egemenlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Ulusal egemenlik, bir milletin vazgeçilmez değerlerinden birisidir. Halk kendisini yönetecek kişileri seçer”(Öztürk vd., 2007: 173). Benzer ifadelere sayfa 174 ve 175’te de rastlanmaktadır.

7. “Laiklik/Laik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %23,7, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %35,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %40,7 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Laiklik/Laik” kavramının en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Laiklik/Laik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Laiklik/Laik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Devrim hareketlerinin iyi bir şekilde yürütülebilmesi için din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerekli idi. Bunu sağlamak için kararlar alındı. Herkes istediği şekilde inanmakta ve ibadet etmekte serbest bırakıldı. Şer’iye ve Evkaf vekaletleri kaldırıldı. Birer tembel yatağı haline gelen tekkeler kapatıldı. O zamana kadar serbest olan üfürükçülük yasak edildi. Din ve devlet işleri birbirinden ayrıldığı için Türkiye layık bir devlet oldu”(Akşit ve Günden: 1970: 236).

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Orta Okul 3 Ders Kitabı

“ Medeni kanunun kabul edilmesinden sonra layiklik esaslarına uygun olarak hukuka ait diğer kanunlar da çıkarıldı”(Akşit ve Sanır, 1972:197).

“Laiklik/Laik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Laiklik/Laik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Eğitimde bilimsellik, laiklik ilkesinin uygulanmasıyla sağlanabilir”(Aydın vd., 2000: 55). Benzer ifadeler ders kitabında yer almaktadır.

“Laiklik/Laik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Laiklik/Laik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Laiklik ilkesi, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması esasına dayanır. Devlet yönetimi din kurallarıyla değil, bilimsel esaslara ve toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlenir ve yürütülür”(Öztürk vd.,2007: 52). Benzer ifadeler İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 ders kitabında da yer almaktadır.

8. “Cumhuriyet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %49,2, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %23,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %26,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Cumhuriyet” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Cumhuriyet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Cumhuriyet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Büyük Millet Meclisinin 29 Ekim 1923 pazartesi günkü toplantısında Türk Devletinin bir cumhuriyet olduğu oybirliği ile kabul edildi”(Akşit ve Sanır, 1973: 195).

“Cumhuriyet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Cumhuriyet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Ulusumuz 19. yüzyılda demokrasi alanında önemli gelişmeler sağlamıştır. Cumhuriyet yönetiminin kurulması ve Mustafa Kemal’in gayretleri sonucu Türk toplumu demokrasiye dayalı bir yönetime kavuşmuştur. Böylece halk yönetimi

demek olan cumhuriyetin gerekleri de yerine getirilmiştir” (Yanar ve Yıldırım, 2003: 2).

“Cumhuriyet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Cumhuriyet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“29 Ekim 1923’te de Cumhuriyet ilan edilerek yeni Türk devletinin yönetim anlayışı da belirlenmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin yapısının ruhu, milli egemenliktir”(Polat vd., 2007: 121). Benzer ifadelere sayfa 145’ te de rastlanmaktadır.

9. “Seçim” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %79,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %7,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %13,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Seçim” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. 1968 yılında 1998 yılına göre on bir kat, 2004 yılına göre ise yaklaşık altı kat daha fazla yer aldığı ifade edilebilir.

“Seçim” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Seçim vatandaşlar için hem haktır, hem de ödevdir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde seçimin önemi çok büyüktür. Halk kendisine ait olan egemenlik hakkını kullanmak üzere temsilcilerini seçecektir”(Akşit ve Sanır, 1973: 33).

“Seçim” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşığıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Kanunlar gereğince, milletvekili, belediye başkanı, muhtar gibi halk temsilcilerini seçme işine seçim denir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 17).

“Seçim” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşığıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Seçim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“ Türk milleti kendisini yönetecek kişileri yine kendisi seçerek iş başına getirir. Bunun için her beş yılda bir genel ve yerel seçimler yapılmaktadır. Seçimlerde oy kullanarak vatandaşlık görevini yerine getiren halkımız yönetimde söz sahibi olur”(Polat vd., 2007: 143).

10. “Millet/Ulus/Ulusal” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %46,7, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %30,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %22,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Millet/Ulus/Ulusal” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiğı ve 1968 yılından 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği ifade edilebilir.

“Millet/Ulus/Ulusal” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşığıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Millet/Ulus/Ulusal” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Her insan topluluğu millet değildir. Bir millet olabilmek için, toplumu meydana getiren bireyleri, birbirine bağlayan etmenlerin bulunması gereklidir. Bu etmenlerin başlıcaları: dil birliği, yurt birliği, tarih birliği, kültür birliği ve ülkü birliğidir”(Akşit ve Sanır, 1973: 21).

“Millet/Ulus/Ulusal” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Millet/Ulus/Ulusal” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Millet, aynı vatanda yaşayan, aynı dili konuşan, ortak kültür özelliklerine sahip insan topluluğudur. Milleti oluşturan öğeler; dil birliği, tarih birliği, yurt birliği, kültür birliği, ülkü birliği dir”(Aydın vd., 2000: 13). Benzer ifadelere sayfa 14, 15, 16 ve 17’ de de rastlanmaktadır.

“Millet/Ulus/Ulusal” kavramının, incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçse bile tanımı yapılmamıştır.

11. “Toplum” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,2, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %47,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %42,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Toplum” kavramının en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve bu kavramın 1998 yılında 1968 yılına oranla yaklaşık beş kat daha fazla geçtiği söylenebilir.

“Toplum” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Toplum” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 1 Ders Kitabı

“Anayasamızda ailenin Türk toplumunun temeli olduğu belirtilmiştir”(Akşit ve Sanır, 1973:11).

“Toplum” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Toplum” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Aile, toplumun en küçük birimidir. Toplum insan bedenine benzer. Nasıl bedenimiz hücrelerden meydana geliyorsa, toplumda ailelerden meydana gelir. Hücrelerin sağlıklı olması, tüm bedenimizin de sağlıklı olmasına yol açar. Aynı şekilde ailelerin güçlü olmaları da toplumun güçlü olmasını sağlar”(Şahin vd., 2000: 11). Benzer ifadeler ders kitabında tekrar edilmiştir.

“Toplum” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Toplum” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“ Toplumsal hayattaki temel ihtiyaçların karşılanması için, kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumların bazıları devlet tarafından, bazıları da gönüllü insanlar tarafından oluşturulmuştur”(Öztürk vd., 2007:139). Benzer ifadeler ders kitabında tekrarlanmıştır.

12. “Ülke” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %40,9 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %29,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %29,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu

verilerden çıkan sonuca göre “Ülke” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise yakın değerlerde yer aldığı söylenebilir.

13. “Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %44,6 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %37,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %17,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve bu oranın 1968 yılından, 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Yurt, üzerinde barındığımız, sınırları belli, bayrağımızın dalgalandığı bir ülkedir. Burası doğduğumuz, çocukluk anılarımızın, sevinçli ve üzüntülü günlerimizin geçtiği, içten bir sevgi ile bağlandığımız yerdir. Türk yurdu veya Türk vatani, Anadolu ve Rumeli topraklarıdır Aynı yurt üzerinde doğup, yaşayan insanlara yurttaş denir. Vatandaş da aynı anlama gelir”(Akşit ve Sanır, 1973: 49-50).

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Yurt (vatan), üzerinde devletin kurulduğu, milletin yaşadığı ve kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır. Bu toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar yurtlarına ve uluslarına güçlü sevgi bağlarıyla bağlıdırlar”(Aydın vd., 2000:11).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Aynı vatan üzerinde yaşayan ve devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan her bireye vatandaş denir. Anayasamızın 66. maddesinde, ‘Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür.’ denilmiştir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 16).

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Demokrasilerde, bütün vatandaşlar özgürdür ve yasalar önünde eşittir” (Öztürk vd.,2007:173).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra Türk halkı vatandaş olma hakkını kazandı”

(Kolukısa, vd., 2006: 159).

14. “Tehdit” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %72,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %28,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tehdit” kavramının 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1998 yılına göre düşüş gösterdiği ifade edilebilir.

“Tehdit” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tehdit” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Atatürk’ün önderliğinde kazandığımız Kurtuluş Savaşı sonucunda kurulan yeni Türk devleti, dışarıdan gelecek her türlü saldırı ve tehdide karşı koyma azminde ve kararındadır. Bunu başarabilmek için daima milli birlik ve beraberlik içinde, çok çalışarak ileri milletler düzeyine ulaşmamız gerekmektedir”(Şenünver vd., 1999: 48).

“Tehdit” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tehdit” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Milliyetçilik ilkesi, milletimizi iç ve dış tehditler karşısında birlik içinde tutmayı amaçlar” (Öztürk vd., 2007: 49).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“Bir sivil toplum örgütü tarafından yapılan araştırmaya göre, küresel ısınma bu yüzyılın sonunda bitki ve hayvan habitatının üçte birini tehdit ediyor” (Polat vd.,2007:170).

15. “Savaş” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %69,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %18,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %12,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Savaş” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve bu oranın 1968 yılından, 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

16. “Merkezi Yönetim” kavramının 1968 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Merkezi Yönetim” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programıyla girdiği söylenebilir.

“Merkezi Yönetim” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Merkezi Yönetim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Ülkemizin başkenti Ankara’dır. Başkent, bir devletin yönetim merkezi olan şehirdir. Devlet işlerinin başkentten yönetildiği idari sistem merkezi yönetimdir”(Öztürk vd., 2007: 164).

17. “Yerel Yönetim” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %77,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Yerel Yönetim” kavramının 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1998 yılına göre üç buçuk kat arttığını söyleyebiliriz.

“Yerel Yönetim” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yerel Yönetim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Ulusun hizmetinde kullanılmak üzere hükümetin ve yerel yönetimlerin, yasalara uygun olarak vatandaşın mali gücüne göre aldığı paraya vergi denir”

(Yanar ve Yıldırım, 2003: 19).

“Yerel Yönetim” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yerel Yönetim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Kamu hizmetlerinin kolay yürütülebilmesi için, ülkemiz il ve ilçe denilen idari birimlere ayrılmıştır. Bu idari birimlerde, merkeze bağlı yönetim birimleri yerel yönetimlerle birlikte görev yapar”(Öztürk vd., 2007: 163). Benzer ifadelere sayfa 164’te de rastlanmaktadır.

18. “Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %63,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %27,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %9,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramının ders kitaplarında geçme oranının 1968 yılından 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği ve bu kavramın Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılında 2004 yılına oranla yaklaşık yedi kat fazla yer aldığı söylenebilir.

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Ordu, devletin varlığını korumak için meydana getirilmiş askeri bir örgüttür. Ordu ciddiyetin, terbiyenin, yurtseverliğin, disiplinin, feragatin örneğidir”(Akşit ve Sanır, 1973: 77). Benzer ifadelerle sayfa 78’de de rastlanmaktadır.

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Milli birliğimizin simgesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyetinin varlığının, bağımsızlığımızın ve geleceğimizin teminatıdır”(Aydın vd., 2000: 68).

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6

“Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri, iç ve dış düşmanlara karşı, ülkemizin varlığının ve sürekliliğinin en büyük teminatıdır”(Kolukısa vd., 2006: 70).

19. “Stratejik/Jeopolitik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %76,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %23,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Stratejik/Jeopolitik” kavramının en çok 1998 yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Stratejik/Jeopolitik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Stratejik/Jeopolitik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Türkiye’nin Dünya üzerindeki yeri, sınırları, öteki ülkelere, önemli deniz yollarına ve uluslar arası askeri ve ekonomik gruplara göre bulunduğu yer, onun jeopolitik önemini ortaya koyar”(Şenünver vd., 1999: 47).

“Stratejik/Jeopolitik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Stratejik/Jeopolitik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Uzmanlar Bakü-Tiflis –Ceyhan boru hattı projesinin Türkiye’nin jeopolitik gücünü sağlamlaştıracak olmasının yanı sıra, Boğazlardaki aşırı trafik yükünden kaynaklanan geçiş risklerinin en aza indirilmesi açısından da büyük bir öneme sahip olduğunu vurguluyor(Kolukısa vd.,2006: 133).

20. “Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %7,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %92,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramının 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçme oranının 1998 yılına göre on üç kat arttığı söyleyebilir.

“Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon araçları ulusal birlik ve beraberliğimizin, kültürümüzün geliştirilmesi için etkin bir biçimde kullanmaktadır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 121).

“Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kitle İletişim Araçları/Telekomünikasyon” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Kitle iletişim araçları insanlar arasında bilgi alışverişini sağladıkları için etkileşimi hızlandırır”(Polat vd., 2007: 21). Benzer ifadelere sayfa 22, 23 ve 24’te de rastlanmaktadır.

21. “Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %36,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %40,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %24,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-B-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramının en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve 2004 yılında bu oranın neredeyse yarıya düştüğü söylenebilir.

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Milliyetçilik ilkesi, milletin bağımsızlığını esas alır. Atatürk milliyetçiliğinin temel amaçlarından biri, milli birlik ve beraberliktir”(Aydın vd., 2000: 72).

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:

İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Milliyetçilik ilkesi Türk milletinin birliğinin ve bütünlüğünün güvencesidir. Dili, dini, anlayışı, mezhebi ne olursa olsun ben Türk’üm diyen ve bunu yaşayan herkes Türk’tür”(Öztürk vd., 2007: 49).

Çıkan sonuca göre “devlet kavramı”, incelenen kavramlar içerisinde sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer alan kavramdır.

C. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

8. Alt Problem 3: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında dine ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Bu problemin çözümü amacıyla toplanan veriler aşağıda TABLO III-2-C-1' de verilmiştir.

TABLO III-2-C-1: Dine İlişkin Kavramlara Ait Bulgular

Sıklık/Tekrar Dini Kavramlar	1968		1998		2004		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Din	129	35,2	106	29,0	131	35,8	366	100
2. Hz. Muhammet	26	31,3	33	39,8	24	28,9	83	100
3. İslamiyet / İslam	35	21,2	71	43,0	59	35,8	165	100
4. İnanç	11	19,3	18	31,6	28	49,1	57	100
5. Hristiyan/Hristiyanlık	136	78,6	18	10,4	19	11,0	173	100
6. Kur'an-ı Kerim	1	20,0	4	80,0	0	0	5	100
7. Müslüman	107	48,4	65	29,4	49	22,2	221	100
8. İbadet	7	38,9	3	16,7	8	44,4	18	100
9. Tanrı/Allah/Rabb	93	53,8	17	9,8	63	36,4	173	100
10. Arap/Arapça	98	47,8	65	31,7	42	20,5	205	100
11. Halife/Halifelik	49	49,5	32	32,3	18	18,2	99	100
12. Türbe	20	23,6	20	23,5	45	52,9	85	100
13. Cami	94	51,1	30	16,3	60	32,6	184	100
14. Medrese	65	39,4	42	25,5	58	35,1	165	100
15. Tekke-zaviye	4	44,4	1	11,2	4	44,4	9	100
16. Kilise	59	55,1	11	10,3	37	34,6	107	100

1. “Din” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %35,2, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %29,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %35,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Din” kavramının 1968 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın oranda yer aldığı buna karşılık aynı kavramın 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında diğer dönemlere göre düşük oranda yer aldığı söylenebilir.

“Din” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Din” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“İnsan düşünmeye, çevresindekilerle konuşmaya başladığından beri bir takım soruları, birbiri arkasına sıralamaya başlamıştır. Bu sorular, ben neyim, insanı, dünyayı, dağları, denizleri, bitkileri ve hayvanları kim yarattı? İnsanlar önceleri bu soruların karşılığını buldular. Kimisi güneşe, kimisi aya, kimisi öküze, kimisi kurta tanrı dedi ve tanrı dediğine taptı. Ateşe tapanlar, suya tapanlar, bir nehire tapanlar oldu. Bunlar arasında ayrı ayrı inançlı insan grupları ve dinleri ortaya çıktı; bütün bunlar ilkel dinlerdir. Bugün de Afrika ortalarında, Amazon’un iç bölgelerinde, Okyanus adalarındaki yerliler arasında böyle dinler bulunmaktadır. Biz burada asıl dinlerden söz edeceğiz. Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik tek Tanrılı büyük dinlerdir”(Akşit ve Günden, 1972: 136). “Din” kavramı benzer ifadelerle 1998 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da yer almıştır.

“Din” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Din” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Hiçbir kimse felsefi inancından, din ve mezhebinden dolayı kınanamaz. Güvenliğe ve edep törelerine ve kanun hükümlerine aykırı bulunmamak üzere her türlü din törenleri serbesttir”(Kolukısa vd., 2006: 151).

2. “Hz. Muhammet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %31,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %39,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %28,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Hz. Muhammet” kavramının 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında diğer dönem ders kitaplarına oranla daha çok yer aldığı söylenebilir.

“Hz. Muhammet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hz. Muhammet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Büyük dinleri insanlara öğretenlere peygamber diyoruz. Müslümanlığı öğreten, Tanrı buyruğunu ileten peygamberimiz Hazreti Muhammed’dir”(Akşit ve Günden, 1972: 136).

“Hz. Muhammet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hz. Muhammet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Hz Muhammed 40 yaşına bastığı yılın ramazan ayında, yine Hıra Dağı’ndaki mağaraya çekilmiş, düşüncelere dalmıştı. Bu sırada Allah tarafından gönderilen Cebrail adındaki melek, ona ilk vahiyi getirdi(610). Vahiy; bir düşünce ya

da buyruğun, Allah tarafından insanlara ulaştırılmak amacıyla peygambere bildirilmesi demektir. Böylece Hz. Muhammed, peygamber olarak görevlendirilmiş ve İslam dininde ortaya çıkmış oldu”(Aydın vd., 2000:142).

“Hz. Muhammet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hz. Muhammet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Tek bir yaratıcı olduğunu düşünen Hz. Muhammed, zaman zaman Mekke yakınlarındaki Hira Mağarasına giderek burada düşünceleriyle baş başa kalmıştır. 610 yılının Ramazan Ayının 27. gecesi Cebrail aracılığıyla ilk vahiy kendisine ulaşmıştır”(Kolukısa vd., 2006: 79).

3. “İslamiyet / İslam” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %21,2, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %43,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %35,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İslamiyet / İslam” kavramının en düşük 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en yüksek ise 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“İslamiyet / İslam” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İslamiyet / İslam” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Hazreti Muhammed’in insanlara getirdiği bu yeni dine İslam dini denir. Hz. Muhammed hiçbir fark gözetmeden bütün insanları kendi dinine çağırdı”(Akşit ve Günden, 1972: 224).

“İslamiyet / İslam” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İslamiyet / İslam” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“İslamiyet ilk önceleri gizli olarak yayılıyordu. Bir süre sonra Allah’ın emirleri ile Hz. Muhammed, İslamiyeti açıkça yaymaya başladı”(Aydın vd.,2000:142).

“İslamiyet / İslam” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İslamiyet / İslam” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Tek bir yaratıcı olduğunu düşünen Hz. Muhammed, zaman zaman Mekke yakınlarındaki Hira Mağarasına giderek burada düşünceleriyle baş başa kalmıştır. 610 yılının Ramazan Ayının 27. gecesı Cebrail aracılığıyla ilk vahiy kendisine ulaşmıştır. Böylece İslam dini ortaya çıkmıştır”(Kolukısa vd., 2006: 79).

4. “İnanç” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %19,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %31,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %49,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İnanç” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılından 2004 yılına doğru artarak yer aldığı söylenebilir.

“İnanç” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnanç” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“İnsan düşünmeye, çevresindekilerle konuşmaya başladığından beri bir takım soruları, birbiri arkasına sıralamaya başlamıştır. Bu sorular, ben neyim, insanı, dünyayı, dağları, denizleri, bitkileri ve hayvanları kim yarattı? İnsanlar önceleri bu soruların karşılığını buldular. Kimisi güneşe, kimisi aya, kimisi öküze, kimisi kurta tanrı dedi ve tanrı dediğine taptı. Ateşe tapanlar, suya tapanlar, bir nehre tapanlar oldu. Bunlar arasında ayrı ayrı inançlı insan grupları ve dinleri ortaya çıktı” (Akşit ve Günden, 1972: 136).

“İnanç” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnanç” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Her fer istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetlerine sahiptir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 16).

“İnanç” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnanç” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Türkler İslamiyet’i kılıç zoruyla değil, kendi rızalarıyla kabul etmişlerdir. Şüphesiz bu dini seçmelerinin en önemli sebebi, eski Türk inancı ve anlayışı ile İslamiyet arasında birçok benzerlik bulunmasıdır”(Kolukısa vd., 2006: 81).

5. “Hristiyan/Hristiyanlık” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %78,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,4 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %11,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Hristiyan/Hristiyanlık” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise birbirine yakın oranda yer aldığı söylenebilir.

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Hristiyanların peygamberi İsa, Yahudilerin peygamberi ise Musa’dır. Hristiyanlara ve Yahudilere dünyanın her tarafında rastlanır. Hristiyanlar en çok Avrupa ve Amerika’da bulunurlar”(Akşit ve Günden, 1972: 136).

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Coğrafi keşifler sonucu Hristiyanlık yayıldı”(Şenünver vd., 1999: 81).

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hristiyan/Hristiyanlık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Osmanlı toplumunda, Müslüman, Hristiyan, Yahudi gibi çeşitli din ve ırktan insanlar bir arada yaşıyordu”(Polat vd., 2007: 72).

6. “Kur’an-ı Kerim” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %20,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %80,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise hiç yer almadığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kur’an-ı Kerim” kavramının 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki yerinin 1968 yılına göre dört kat arttığı buna rağmen 2004 yılında ise hiç yer almadığı söylenebilir.

“Kur’an-ı Kerim” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kur’an-ı Kerim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’ dir”(Akşit ve Günden, 1972: 136). Benzer ifadeler 1998 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 ders kitabında da yer almaktadır.

7. “Müslüman” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %48,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %29,4 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal

Bilgiler ders kitaplarında ise %22,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Müslüman” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarından 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına doğru düşerek yer aldığı söylenebilir.

“Müslüman” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Müslüman” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“İslam dinine inananlara Müslüman denir. Müslüman şu altı esasa iman eder: 1. Allah’ın varlığına, birliğine ve benzeri bulunmadığına, 2. Meleklerine, 3. Kitaplarına, 4. Resullerine, 5. Ahiret Gününe, 6. Kadere inanmak. (Akşit ve Günden, 1972: 223-224). Benzer ifadeler 1998 yılı programına göre hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır.

8. “İbadet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %38,9, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %44,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İbadet” kavramının en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en az ise 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ve bu dönemde diğer iki dönemin yarısından daha az oranda geçtiği söylenebilir.

“İbadet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İbadet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Devrimlerin kısa zamanda gerçekleşmesi ve iyi bir şekilde yürütülmesi için din ile devlet işleri birbirinden ayrıldı. Herkes istediği şekilde inanmakta ve ibadet etmekte serbest oldu”(Akşit ve Günden, 1972: 212). Benzer ifadeler 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır.

“İbadet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İbadet” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir”(Kolukısa, Tokcan ve Akababa, 2006: 158).

9. “Tanrı/Allah/Rabb” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %53,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %9,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %36,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tanrı/Allah/Rabb” kavramının en düşük 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve bu kavramın 1968 yılında 1998 yılına göre yaklaşık beş buçuk kat, 2004 yılında ise yaklaşık dört kat fazla geçtiği söylenebilir.

“Tanrı/Allah/Rabb” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tanrı/Allah/Rabb” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Müslümanlık, Hıristiyanlık, Musevilik tek Tanrılı büyük dinlerdir”(Akşit ve Günden, 1972: 136).

“Tanrı/Allah/Rabb” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tanrı/Allah/Rabb” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Türklerin bir diğer inanışına göre evreni yaratan bir tek güç vardı. O da Gök Tanrı idi”(Aydın vd., 2000: 150).

“Tanrı/Allah/Rabb” kavramı 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 ve 1998 yılına benzer ifadelerle yer almıştır.

10. “Arap/Arapça” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %47,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %31,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %20,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Arap/Arapça” kavramının 1968 yılından 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına doğru azalarak yer aldığı söylenebilir.

“Arap/Arapça” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Arap/Arapça” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Yenilik hareketlerinin en önemlisi harf devrimidir. Türkler Müslüman olduktan sonra Arap harflerini kullanmışlardır. Arap harfleriyle yazı yazmak oldukça güçtü. Bu yüzden okuma yazma bilenlerin sayıları oldukça azdı. Halbuki uygarlıkta ilerlemek için bütün vatandaşların okur yazar olması gerekli idi. Herkesin kolaylıkla

yazı yazmasını ve okumasını sağlamak üzere Latin harflerinden yararlanarak bir Türk alfabesi hazırlanması uygun görüldü”(Akşit ve Günden, 1972: 238). Benzer ifadeler 1998 yılı programına göre hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabında da yer almaktadır.

“Arap/Arapça” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Arap/Arapça” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Cumhuriyetten önce ülkemizde Arap alfabesi kullanılıyordu. Okuma yazmayı kolaylaştırmak için Türk diline uygun bir alfabeye gerek vardı. Atatürk’ün talimatıyla uzmanlar yeni Türk alfabesini hazırladı. Bu alfabe, hem Türk dilinin yapısına uygun hem de okuma yazmayı kolaylaştıracak özellikteydi”(Öztürk vd., 2007: 46).

11. “Halife/Halifelik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %49,5, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %32,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %18,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Halife/Halifelik” kavramının,1968 yılından 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına doğru azalarak yer aldığı söylenebilir.

“Halife/Halifelik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Halife/Halifelik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Hz. Muhammed’in ölümünden sonra İslam dini Arabistan’ın dışında çok geniş ülkelere yayılmış ve çeşitli milletler tarafından kabul edilmiştir. İslam Devleti’ni önce Dört Halife, sonra Emeviler ve daha sonra da Abbasiler yönetmişlerdir”(Akşit ve Günden, 1972: 225).

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“İslam Devletinin Dört Halife Devrinde, devlet başkanları olan halifeler seçimle işbaşına gelmişlerdir. Emeviler devrinde bu usul değişmiş, halifelik babadan oğula geçmeye başlamıştır”(Akşit ve Sanır, 1973: 7).

“Halife/Halifelik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Halife/Halifelik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Hz. Muhammed’in ölümünden sonra, onun yerine devlet başkanı olanlar için halife unvanı kullanılmıştır. Hz. Muhammed’den sonra ilk dört halife, seçimle iş başına geldi. Emeviler döneminde ise halifelik babadan oğula geçti. Abbasiler döneminde de halifeliğin babadan oğula geçmesi yöntemi devam etti. Osmanlı padişahları uzun süre halifelik unvanını kullanmadılar. Sadece devletin son dönemlerinde halifeliğin dini niteliğinden yararlanmaya çalıştılar”(Aydın vd., 2000: 51).

“Halife/Halifelik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Halife/Halifelik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Cumhuriyetten önce ülkemizi yöneten padişahlar dini liderlik anlamına gelen “halifelik” unvanına da sahipti. Padişah hem din hem de devlet işlerini birlikte yürütüyordu. Dini kurallar hem ülke yönetiminde hem de eğitim, hukuk ve toplumsal alanda oldukça belirleyiciydi”(Öztürk, Karabacak vd, 2007: 52).

12. “Türbe” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %23,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %23,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %52,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Türbe” kavramının 1968 ve 1998 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın oranda yer aldığı buna karşılık en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Türbe” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Türbe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Osmanlı mimarları imparatorluğun her tarafında camiler, medreseler, türbeler, hamamlar, köprüler, çeşmeler, hastaneler yapmışlardır”(Akşit ve Günden, 1972: 79).

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Atatürk’ün Kastamonu nutkunda tekkeler hakkında ki konuşmasından sonra tekkeler, zaviyeler ve türbeler kapatıldı. Böylece halkın sırtından geçinen ve dinle ilgisi olmayan kimselere engel olundu”(Akşit ve Sanır, 1973: 196).

“Türbe” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Türbe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Osmanlılar egemen oldukları yerlerde sanat değeri yüksek pek çok mimari eserler yapmışlardır. En gelişmiş sanat dalı mimari idi. Mimaride dini yapıların yanı sıra sosyal amaçlı binalar da yapılmıştır. Kuruluş Dönemi’nin en güzel eserleri arasında Bursa’daki Orhan Bey Camii, Yıldırım Bayezit’in yaptırdığı Ulu Cami ve Çelebi Mehmet’ e ait Yeşil Türbe gösterilebilir”(Şenünver vd., 1999: 149).

“Türbe” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Türbe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Osmanlılarda şehirlerin oluşumu ve gelişmesi, bir kısım sosyal tesislerin inşası ile yakından alakalıdır. Nitekim şehirlerde kurulan imaretler, ihtiyaç sahibi her inanç ve milletten kimselerin buralara gelmesine yol açmıştır. İmaretlerin yanı sıra dini eserler (cami, mescit, tekke, türbe, zaviye), medrese, han, hamam, hastane, çarşı, fırın, boyahane, salhane, su yolları ve kanalizasyon gibi bir şehrin oluşumunda rol oynayacak tesislerin yapılmasıyla bu akın artmıştır”(Polat vd., 2007: 75).

13. “Cami” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %51,1, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %32,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Cami” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en düşük 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. Buna karşılık “Cami” kavramının 2004 yılında 1998 yılına göre iki kat daha fazla geçtiği ifade edilebilir.

“Cami” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Cami” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Osmanlı mimarları imparatorluğun her tarafında camiler, medreseler, türbeler, hamamlar, köprüler, çeşmeler, hastaneler yapmışlardır”(Akşit ve Günden, 1972: 79).

“Cami” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Cami” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Türkler bilim ve sanat alanında çeşitli eserler vererek İslam uygarlığına büyük katkılarda bulundular. Türkler mimaride Orta Asya sanatını Ön Asya’ ya getirdiler. Yapılardaki kubbe ve kemer, Türklerin İslam mimarlığına kazandırdığı öğelerdir. Türkler çok sayıda cami, medrese, kütüphane, çeşme vb. yaptılar”(Aydın vd., 2000: 152). Benzer ifadeler 2004 yılı programına göre hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabında da yer almaktadır.

14. “Medrese” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %39,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %25,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %35,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Medrese” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Medrese” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Medrese” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Ortaokul 1 Ders Kitabı

“Memleketimizde cumhuriyetin ilanından önce medrese adı verilen okullar vardı. Islahat ve meşrutiyet devirlerinde yeni metotlarla eğitim ve öğretim yapan okullar açılmışsa da bunların sayısı çok değildir. Medreseler, Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında çok bozulmuştu”(Akşit ve Sanır, 1973: 40).

“Medrese” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Medrese” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Atatürk, eğitimin çağdaşlaşması ve yaygınlaştırılması için çok yönlü çalışmalar başlattı. Medreseleri kaldırıp yurdumuzun dört bir yanında çağdaş okulların açılmasını sağladı”(Aydın vd., 2000: 69).

“Medrese” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Medrese” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Cumhuriyetten önce ülkemizde medreseler, modern laik okullar, azınlık okulları ve yabancı okullar vardı. Bu okulların eğitim sistemleri birbirinden çok farklıydı. Atatürk, eğitimin milli değer ve çıkarlara uygun, laik ve çağdaş olmasına önem veriyordu. Kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla, bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı”(Öztürk vd., 2007: 45).

15. “Tekke-zaviye” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %44,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %44,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tekke-zaviye” kavramının 1968

yılı ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı ve aynı kavramın bu ders kitaplarında 1998 yılına göre yaklaşık dört kat daha fazla geçtiği söylenebilir.

“Tekke-zaviye” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tekke-zaviye” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Devrimler doğrultusunda birer tembel yatağı haline gelen tekkeler kapatıldı”(Akşit ve Günden, 1972: 236).

“Tekke-zaviye” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tekke-zaviye” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Osmanlılar; camiler, türbeler, konuk evleri, kervansaraylar, tekkeler, kışlalar, saraylar, hamamlar ve çeşmeler yapıyorlardı”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 143). Benzer ifadeler 2004 yılı programına göre hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabında da bulunmaktadır

16. “Kilise” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %55,1, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %34,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-C-1’ de

gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kilise” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı buna karşılık aynı kavramın 1968 yılı ders kitaplarında, 1998 yılına göre yaklaşık beş buçuk kat fazla geçtiği söylenebilir.

“Kilise” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kilise” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ortaçağda Avrupa’da Hristiyanlığın yayılışında Avrupalılar, önceleri daha çok kiliselerin eğitiminde dünya işlerinden uzak ve bilgisiz kaldılar”(Akşit ve Günden, 1972: 128).

“Kilise” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kilise” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Keşiflerin sonunda hristiyanlık yayıldı. Buna karşın dünyanın düz olduğu gibi birçok yanlış bilgi aktaran kiliseye ve din adamlarına inanç azaldı”(Şenünver vd., 1999: 81).

“Kilise” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kilise” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Reformla başlayan süreç, kilisenin baskısını ortadan kaldırdı. Rönesans ve Reform hareketleri Avrupa’nın değer yargılarını değiştirdi. Eğitim-öğretim faaliyetleri kiliseden alınarak laik bir eğitim sistemi kuruldu”(Polat vd., 2007: 135).

Çıkan sonuca göre “din kavramı”, incelenen kavramlar içerisinde sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer alan kavramdır.

D. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

4. Alt Problem 4: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ekonomiye ilişkin kavramlarda nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Bu problemin çözümü amacıyla toplanan veriler aşağıda TABLO III-2-D-1’ de verilmiştir.

TABLO III-2-D-1: Ekonomiye İlişkin Kavramlara Ait Bulgular

Sıklık/Tekrar Ekonomiye İlişkin Kavramlar	1968		1998		2004		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Küresel/Küreselleşme	0	0	0	0	34	100,0	34	100
2. Ekonomi/Ekonomik	120	22,6	195	36,8	215	40,6	530	100
3. Reklam	0	0	0	0	9	100,0	9	100
4. Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar	122	63,9	20	10,5	49	25,6	191	100
5. Bütçe	104	76,5	17	12,5	15	11,0	136	100
6. Üretim/Üretmek/Ürün	415	48,9	186	21,9	248	29,2	849	100
7. Para	275	66,4	45	10,9	94	22,7	414	100
8. Satmak/Satış/Satıcı	297	68,0	45	10,3	95	21,7	437	100
9. Satın almak	102	63,8	13	8,1	45	28,1	160	100
10. Tüketim	17	18,7	18	19,8	56	61,5	91	100
11. Piyasa	4	50,0	2	25,0	2	25,0	8	100
12. Yatırım	2	4,6	11	25,6	30	69,8	43	100
13. Ticaret/İç Ticaret	309	54,8	156	27,7	99	17,5	564	100
14. Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti	37	52,1	11	15,5	23	32,4	71	100
15. Kâr	6	66,7	1	11,1	2	22,2	9	100
16. Dağıtım	0	0	1	11,1	8	88,9	9	100
17. Girişimci	0	0	2	11,8	15	88,2	17	100
18. Sermaye	41	75,9	7	13,0	6	11,1	54	100
19. Tasarruf	0	0	9	45,0	11	55,0	20	100
20. İhraç/İhracat	41	30,8	15	11,3	77	57,9	133	100
21. İthal/İthalat	18	28,6	2	3,2	43	68,2	63	100
22. Kapital	0	0	0	0	5	100,0	5	100
23. Tarım	306	42,6	288	40,2	123	17,2	717	100
24. Hayvancılık	62	46,6	44	33,1	27	20,3	133	100
25. Balıkçılık	30	62,5	11	22,9	7	14,6	48	100
26. Ormancılık	3	30,0	4	40,0	3	30,0	10	100
27. El Sanatları	23	37,1	25	40,3	14	22,6	62	100
28. Turizm/Turist	262	58,0	99	22,0	90	20,0	451	100
29. Tükoder	0	0	0	0	3	100,0	3	100
30. Maden ve Enerji Kaynakları	363	61,3	174	29,3	56	9,4	593	100

1. “Küresel/Küreselleşme” kavramının 1968 yılı ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Küresel/Küreselleşme” kavramının ilk kez 2004 yılı programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarına girdiği söylenebilir.

“Küresel/Küreselleşme” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Küresel/Küreselleşme” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7

“Sivil toplum örgütleri, ulusal ve uluslar arası alanda yürüttükleri çalışmalarla küresel ısınmanın boyutlarının kamuoyuna duyurulmasına katkı sağlamaktadır. Kamuoyunun soruna ilgi duymasından itibaren devletler küresel ısınma gibi çevresel sorunlara yönelik düzenlemeler yapmışlardır”(Polat vd., 2007: 168). Benzer ifadeler küresel sorunların çözümüyle ilgili kullanılmıştır.

2. “Ekonomi/Ekonomik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %36,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %40,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ekonomi/Ekonomik” kavramının, 1968 yılından 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına doğru artarak yer aldığı söylenebilir.

Ekonomi/Ekonomik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ekonomi/Ekonomik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Biz Türkleri birbirine bağlayan kuvvetli ve sağlam bağlar bulunmaktadır. Bir millet olmamızı sağlayan bu bağlar tarih, yurt, dil, kültür, ekonomi ve ülke birliğidir. Ekonomi gelir ve giderler ile üretim ve tüketimlerin iyi bir şekilde düzenlenmesi demektir. İhtiyaçların normal olarak karşılanmasının sağlanması anlamına da gelir. Bunun için tarım, endüstri ve ticaret işleriyle uğraşanlar arasında birlik bulunmalıdır. Bunlar birbirinin yardımcısı ve tamamlayıcısı olmalıdır. Ekonomisi iyi olan toplumlarda halk rahat yaşar”(Akşit ve Günden, 1972: 251).

“Ekonomi/Ekonomik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ekonomi/Ekonomik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“İnsanlar yaşayabilmek için çeşitli işler yaparlar. Bunlar; topraktan ve hayvanlardan yararlanma, alışveriş, çeşitli iş yerlerinde çalışma gibi etkinliklerdir. İşte bunlara ekonomik etkinlikler denir”(Şahin vd., 2000: 89).

“Ekonomi/Ekonomik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ekonomi/Ekonomik” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Türkiye Asya ile Avrupa arasında ekonomik bakımdan gelişmiş Avrupa devletleri ile petrol bakımından zengin Orta Doğu ülkeleri arasında doğal bir köprü görevi yapar”(Kolukısa vd., 2006: 122). Benzer ifadelere sayfa 123, 124 ve 125’te de rastlanmaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ekonomi, bir ürünün, üretiminden tüketiciye ulaşmasına kadar olan ilişkiler bütünüdür. Ekonomi ile ilgili bütün faaliyetlerde ekonomik faaliyettir”(Öztürk vd., 2007: 96).

3. “Reklam” kavramının 1968 yılı ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Reklâm” kavramının ilk kez 2004 yılı programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarına girdiği söylenebilir.

“Reklam” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Reklam” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“2005 yılında İstanbul’da düzenlenen Formula 1 yarışlarıyla ülkemizin tüm dünyada reklamı yapılmıştır”(Kolukısa vd., 2006: 118).

4. “Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %63,9, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %25,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Fazla mallar, dış pazarlarda satılır. Nasıl iç pazarlarda en iyi ürünler alıcı buluyorsa, dış pazarlarda da başka ülkelerin ürünlerinden iyi ve ucuz olanlar satılabilir”(Akşit ve Sanır, 1973: 436). Benzer ifadeler sayfa 437 ve 438’ de de yer almıştır.

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 4

“Sanayi kuruluşlarında üretilen malların satışı için pazar gereklidir”(Şahin vd., 2000: 101).

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Sanayi faaliyetleri, ülkemizde ve tüm dünyada coğrafi şartlara, ham madde, ulaşım ve insan gücüne bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, ülkemizin tahıl ambarı olarak bilinen Konya ve civarında un, makarna ve bisküvi fabrikalarının yaygın olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Kocaeli, Bursa ve İstanbul’ da ağır sanayi faaliyetleri yapılmaktadır. Buradaki sanayi ürünleri İstanbul üzerinden deniz ve hava yolu ile tüm dünya pazarlarına ulaşmaktadır”(Kolukısa vd., 2006: 102).

5. “Bütçe” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %76,5, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %12,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %11,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Bütçe” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 1998 yılı ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise birbirine yakın oranlarda yer aldığı söylenebilir.

“Bütçe” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bütçe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 1 Ders Kitabı

“Bütçe, gelir ve giderleri gösteren bir cetveldir”(Akşit ve Sanır, 1973: 9).

“Bütçe” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bütçe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Aile bütçesi, bir ailenin belli bir süre içindeki gelir ve giderlerini gösterir”(Şahin vd., 2000: 19).

“Bütçe” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bütçe” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Bütçe, bir gelir- gider planıdır”(Tekerek vd., 2006: 90).

6. “ Üretim/Üretmek/Ürün” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %48,9, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %21,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %29,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Üretim/Üretmek/Ürün” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Köylüler tarlaları sürerler, ekin ekerler, ekin biçerler ve döğerler. Sonunda ürün elde ederler. Köylülerimizin daha çok çalışıp, daha fazla ve daha iyi ürün elde etmeleri, bilgili ve becerikli olmaları, sağlıklarının yerinde bulunması, daha iyi yaşamaları için gerekli tedbirlerin alınması, hükümetlerimizin ve devlet yönetiminde çalışanların başlıca görevleri arasındadır. Köylümüzün kalkınması Türk milletinin kalkınması demektir”(Akşit ve Günden, 1972: 68). Benzer ifadeler sayfa 69 ve 70’ te de yer almıştır.

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Yurdumuz geniş bir ülkedir. Verimli tarım toprakları vardır. Çeşitli iklim özelliklerine sahiptir. Bu sayede ülkemizde çok çeşitli tarım bitkileri yetiştirilir.

Ürettiği tarım ürünleri bakımından Türkiye şanslı bir ülkedir. Çünkü ülkemizde üretilen tarım ürünleri, halkımıza yeterlidir”(Şahin vd., 2000: 89).

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Üretim/Üretmek/Ürün” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“İnsanların ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları her türlü faaliyet üretimdir”(Tekerek vd., 2006: 107). Benzer ifadeler İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı’nın 104, 105,106 ve 107. sayfasında da yer almaktadır.

7. “Para” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %66,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %22,7 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Para” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılına göre altı kat daha fazla yer aldığı söylenebilir.

“Para” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Para” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Dışarıya sattıklarımıza karşılık olarak aldığımız para, dış ülkelere getirdiğimiz mallara yetmiyor. Onun için satın aldıklarımızın parasını tam olarak ödeyemiyoruz, borçlu kalıyoruz. Bu borçların ödenebilmesi için dışarıdan, en çok

lüzumlu olanlardan başka bir şey almamalı, dışarıya daha çok satabilmek için ürünlerimizi ve madenlerimizi arttırmalıyız. Bundan başka turistlerin bırakacakları yabancı paralarla (döviz), dış ülkelerde çalışan işçilerimizin oralardan getirecekleri paraların çok büyük faydası olacaktır”(Akşit ve Günden, 1972: 209). Para kavramı benzer ifadelerle ders kitabında yerini almıştır.

“Para” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Para” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Aile üyeleri gelecek kötü günler için para biriktirmelidir. Bazı aileler biriktirdikleri paralarla ev, dükkân, tarla, bahçe satın alırlar. Bazı aileler paralarını bankada biriktirirler. Bu çabalar hep gelecek kötü günlere hazırlıklı olmak içindir”(Şahin vd., 2000: 20). Para kavramı benzer ifadelerle ders kitabında yer almıştır.

“Para” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Para” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Beyza’nın ailesi her ay paralarını doğru şekilde kullanmak için plan yapar. Bu bütçe denilen bir gelir-gider planıdır. Bu bütçede ilk önce paranın bir kısmı zorunlu ihtiyaçlar için ayrılır. İhtiyaçlar karşılandıktan sonra geriye kalan bir miktar para, ailenin istekleri için kullanılabilir”(Tekerek vd., 2006: 90). Para kavramı benzer ifadelerle sayfa 91, 92 ve 93’te de kullanılmıştır.

8. “Satmak/Satış/Satıcı” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %68,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %21,7 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Satmak/Satış/Satıcı” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve bu oranın en düşük olan 1998 yılının yaklaşık yedi katı olduğu söylenebilir.

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Dünya nüfusu çoğalıyor; şimdi 3,7 milyar kadar olan insan sayısının 2000 yılında 5 milyarı aşacağı hesaplanmıştır. Bütün milletler kendi nüfuslarını beslemek ve sağlık içinde yaşatmak için çalışıyor. Tarım ülkelerinde türlü endüstri kolları gelişmektedir. Büyük endüstri ülkeleri, fabrikalarında yapılan malların satılabileceği dış pazaryerleri için yarışma halindedir”(Akşit ve Günden, 1972:201).

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Kazanç sağlamak amacıyla yapılan alım satım işlerine ticaret denir. Ancak ticarete tek amaç yüksek kazanç elde etmek olmamalıdır” (Şahin vd., 2000: 106).

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satmak/Satış/Satıcı” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Mehmet ailesiyle köyde yaşıyor. Mehmet’in ailesi her yıl yetiştirdikleri tarım ürünlerinden ve hayvanlardan kendileri için gerekli olanları ayırıp ihtiyaçlarından fazla olanları satıyor. Böylece diğer ihtiyaçlarını giderebiliyorlar. Aslında ülkelerin kendi aralarındaki ticaret sisteminin de Mehmet’in ailesinin ticaret sistemi gibi işlediğini hiç düşündünüz mü? Yani ülkelerde ürettikleri mallardan ihtiyaçları olanları kendileri için ayırıp fazla olan malları diğer ülkelere satarlar”(Kolukısa vd., 2006: 126). Benzer ifadeler sayfa 127, 128, 129’da da yer almaktadır.

9. “Satın almak” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %63,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %8,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %28,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Satın almak” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve bu oranın, en düşük olan 1998 yılının yaklaşık sekiz katı olduğu söylenebilir.

“Satın almak” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satın almak” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Cumhuriyet ilan edildikten sonra memleketimizde de çeşitli fabrikalar kurulmaya başlandı. Bu fabrikaların yaptığı malları dışarıdan satın almaktan kurtulduk”(Akşit ve Günden, 1972: 196).

“Dış ülkelerden satın aldıklarımızın en önemlileri demir ve benzeri madenlerden yapılmış eşya ve makineler, otomobil, lokomotif, uçak, büyük gemiler gibi taşıtlar, saat, çeşitli aletler ile iyi cins yün ipliği ve ilaçlardır. Bunlar yabancı

fabrikalarda yapılmış olanlardır. Birde bizde çıkarılan fakat miktarı yetmeyen ham petrol, benzin, mazot ve makine yağları, bazı kağıt ve kereste cinsleri ile memleketimizde yetişmeyen kahve, kakao, kauçuk gibi ürünleri dışarıdan satın alıyoruz”(Akşit ve Günden, 1972: 209).

“Satın almak” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satın almak” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemizde elde edilen ham maddelerin çoğu işlenmeden dış ülkelere satılıyordu. Daha sonra da bunlar işlenmiş olarak satın alınıyordu. Atatürk’ün önderliğinde ekonomik alanda da kalkınma hareketi başlatıldı. Kapitülasyonlar kaldırıldı”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 115). Benzer ifadeler sayfa 116, 117, 118, 119, 120 ve 121’de de yer almaktadır.

“Satın almak” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Satın almak” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Ülkeler kendilerinde olmayan veya az olan malları diğer ülkelerden satın alırlar. Böylece ülkedeki insanların ihtiyaçlarını giderirler”(Kolukısa vd., 2006: 126). Benzer ifadeler sayfa 127,128 ve 129’da da yer almaktadır.

10. “Tüketim” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %18,7, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %19,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %61,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tüketim” kavramının 1968 yılı

ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yakın oranda geçtiği, 2004 yılında ise en yüksek oranda yer aldığı söylenebilir.

“Tüketim” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tüketim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ekonomi, gelir ve giderler ile üretim ve tüketimlerin iyi bir şekilde düzenlenmesi demektir”(Akşit ve Günden, 1972: 251). Benzer ifadeler sayfa 252’de de yer almıştır.

“Tüketim” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tüketim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Doğal kaynakların bozulmasında aşırı tüketim birinci derecede rol oynar”(Aydın vd., 2000: 122).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Gelişmiş ülkelerde nüfus fazla artmamakta, bu nedenle fazla sorun yaşanmamaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde nüfusun hızlı artması, tüketici sayısının artmasına neden olur. Ulusal gelir azalır. Yeteri kadar üretim yapılmadığı takdirde, tüketim malları ithal edilir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 96).

“Tüketim” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tüketim” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ekonomik faaliyetler, üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarından oluşur”(Öztürk vd., 2007: 102). Benzer ifadelere sayfa 103 ve 104’te de yer verilmiştir.

11. “Piyasa” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %50,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise aynı oranda yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Piyasa” kavramının, 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında diğer dönemlere göre iki kat daha çok yer aldığı söylenebilir.

“Piyasa” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Piyasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Ortaokul 1 Ders Kitabı

“Türkiye krom bakımından zengin bir ülkedir ve dünya krom piyasasında önemli bir yer tutmaktadır”(Akşit ve Sanır,1973: 266).

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Ortaokul 3 Ders Kitabı

“Dış piyasalarda çekirdeksiz üzümde başlıca rakibimiz Yunanistan’dır”(Akşit ve Sanır, 1973: 262).

“Piyasa” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Piyasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Dünya piyasalarında kalkınmış batı ülkeleriyle zorlu bir teknolojik rekabeti hedeflemiş ve

uygulamaya koymuştur”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 47). Benzer ifade aynı sayfada tekrar edilmiştir.

“Piyasa” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Piyasa” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Üretimimiz tamamen ihracata yönelik. İç piyasaya yönelik üretim yapmıyoruz”(Kolukısa vd., 2006:117).

12. “Yatırım” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %4,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %25,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %69,8 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Yatırım” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en düşük oranda, 2004 yılında ise en yüksek oranda geçtiği ve 1968 yılına göre on beş kat arttığı söylenebilir.

“Yatırım” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yatırım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Fakat 1954 yılından sonra iktidar partisinin yönetiminden şikayet edilmeye başlandı. Yapılan yatırımlar planlı bir şekilde yürütülemediğinden yeteri kadar sermaye bulunamadı” (Akşit ve Sanır 1973: 213).

“Devletçe yapılan yatırımların %2’ den çoğu turizm için ayrılmaktadır”(Akşit ve Sanır 1973: 398).

“Yatırım” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yatırım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sanayinin geliştirilmesine büyük önem verildi. Devlet tarafından özel girişimcilere sanayi yatırımlarını gerçekleştirmeleri için birçok kolaylık sağlandı”(Aydın vd.,2000: 63). Benzer ifadelere sayfa 73 ve 74’te de yer verilmiştir.

“Yatırım” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Yatırım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Devletçilik ilkesi doğrultusunda Türk halkı üretim ve ticarete teşvik edilmiş, yatırım yapmak isteyen özel teşebbüse kredi verilmiştir”(Öztürk vd., 2007: 52).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Öğretmenimiz, derste Türkiye’nin coğrafi durumu, iklim, yer şekilleri ve ulaşım gibi özelliklerinin ekonomik faaliyetleri etkilediğini anlattı. Bu sayede ekonomik yatırımlar her bölgede ve ilde değişiklik göstermekteydi”(Kolukısa vd., 2006: 104). Benzer ifadeler sayfa 105, 106 ve 107’ de de tekrar edilmiştir.

Örnek 3: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Türkiye’nin çevre kirliliği konusunda AB standartlarını yakalayabilmesi için, 90 milyar dolarlık yatırıma ihtiyaç duyulduğu da vurgulandı”(Polat vd.,2007: 149).

13. “Ticaret/İç Ticaret” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %54,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %27,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %17,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ticaret/İç Ticaret” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en yüksek oranda yer aldığı, 1998 yılında ise bu oranın yarıya indiği ve en düşük 2004 yılında geçtiği söylenebilir.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Tüccar kendi parasıyla başka yerlerden satın alıp getirdiği malların fiyatına ve masraflarına küçük ölçüde kârını ekleyerek isteyenlere satar. Tüccarın yaptığı bu işe ticaret denir. Yurdumuz içinde bir yerde üretilen yahut yapılan malların, bunların üretilmediği veya yapılmadığı yerlere taşınıp satılmasına iç ticaret denir”(Akşit ve Sanır, 1972: 207-208).

Örnek 2: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ticaret kazanç amacıyla bir malı ucuz alıp üzerine kâr koyarak daha fazla fiyatla satmak demektir”(Akşit ve Günden, 1972: 277). Aynı kavram benzer ifadelerle Sosyal Bilgiler Orta 1 ve Orta 2 ve Orta 3 ders kitaplarında da yer almaktadır.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Kazanç sağlamak amacıyla yapılan alım satım işlerine ticaret denir. Ülke içinde yapılan ticarete iç ticaret denir”(Şahin vd., 2000: 106). Benzer ifadeler İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 ve 7 ders kitaplarında da yer almaktadır.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ticaret/İç Ticaret” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“İnsanlar, istedikleri ürün ya da hizmeti elde edebilmek için ticaret yapar”(Öztürk vd., 2007: 188).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Paranın icadı ticaretin gelişmesine neden oldu. Ticaretin artmasıyla insanlar şehirleri hem doğal kaynakların bol olduğu hem de daha kolay ticaret yapabilecekleri yollar üzerinde veya deniz kenarlarında kurmayı tercih ettiler”(Kolukısa vd., 2006: 47). Benzer ifadeler sayfa 48, 49 ve 50’de yer almaktadır.

14. “Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %52,1, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %15,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %32,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 2004 yılında ise 1998 yılına göre iki katı fazla oranda ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. Aynı kavramın 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise diğer iki döneme göre daha fazla yer aldığı ifade edilebilir.

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ülkeler arasında yapılan ticarete dış ticaret denir”(Akşit ve Günden, 1972: 208).

Örnek 2: Sosyal Bilgiler Orta 1 Ders Kitabı

“Bütün başka ülkeler gibi Türkiye’ de ürettiklerinin ihtiyaçtan fazlasını öbür ülkelere satar; kendisinde bulunmayanları veya ihraçtan az olanları yabancı ülkelere satın alır. Bu ticarete dış ticaret denir”(Akşit ve Sanır,1973: 349). Benzer ifadeler Sosyal Bilgiler Orta 2 ve Orta 3 ders kitaplarında da yer almaktadır.

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ülkeler arasında yapılan ticarete dış ticaret denir. Dış ticaretimiz giderek büyümektedir. Dış ülkelere sattıklarımız tarım ve sanayi ürünleridir”(Şahin vd., 2000: 106). Benzer ifadeler İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır(Yanar ve Yıldırım, 2003).

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Bütün ülkelerdeki insanlar, istedikleri ürün ya da hizmeti elde edebilmek için ticaret yapar. Ancak ticaret her zaman aynı ülke içinde yapılmaz. Farklı ülkelerdeki insanlar da birbirleriyle ticaret yapar. Dış ticaret her iki ülke için de yararlı olur”(Öztürk vd., 2007: 185). Benzer ifadeler İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır.

15. “Kâr” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %66,7, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %22,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kâr” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, 2004 yılında 1998 yılının iki katı, 1968 yılında ise altı katı fazla oranda yer aldığı söylenebilir.

“Kâr” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kâr” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“İthal ve ihraç edilen mallar elden ele geçtikçe, kâr yüklenerek fiyatları yükselir. Bu kâr ticaret adamlarının gelir kaynağıdır”(Akşit ve Sanır, 1973: 436).

16. “Dağıtım” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almazken, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %88,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Dağıtım” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Dağıtım” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Dağıtım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ekonomik faaliyetler, üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarından oluşur”(Öztürk vd., 2007: 102). Benzer ifadeler 1998 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabında da yer almaktadır.

17. “Girişimci” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almazken, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,8 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %88,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Girişimci” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Girişimci” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Girişimci” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Girişimciler, yeni bir ürün tasarlarlarken insanların bu ürüne ihtiyaç duyup duymadığını araştırır. İhtiyaç varsa bu ihtiyacın ne kadar oluşunu belirlerler. Ayrıca tüketicinin genel tüketim alışkanlıklarını ve üretim yapılacak bölgenin özelliklerini de göz önünde bulundururlar”(Öztürk vd.,2007: 103).

Benzer ifadelerle 1998 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer aldığı görülmüştür.

18. “Sermaye” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %75,9, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal

Bilgiler ders kitaplarında %13,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %11,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Sermaye” kavramının 1968 yılında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında diğer dönemlere göre büyük bir farkla daha çok geçtiği ve bu oranın 2004 yılına doğru azaldığı söylenebilir.

“Sermaye” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sermaye” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Ortaokul 3 Ders Kitabı

“Ticaret çekici bir iş alanıdır. Özellikle küçük ticaret işleri, bir çok iş alanına bakarak daha kolay ve daha rahat kazanç sağlayan bir etkinliktir. Bu yüzden biraz görgüsü ve bilgisi, bir parça sermayesi olan kimseler, eskiden beri, daha çok ticaret yapma hevesini duymuşlar ve bu işe girişmişlerdir”(Akşit ve Sanır, 1973: 434). Benzer ifadeler sayfa 435’te de yer almıştır.

“Sermaye” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sermaye” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Sanayi için önce işyeri, alet ve makineler gereklidir. Bunları sağlamak için sermayeye (paraya) ihtiyaç vardır”(Şahin vd., 2000: 101).

“Sermaye” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sermaye” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Korsanın önlenememesi, yabancı sermaye yatırımının önündeki en büyük engellerden biridir”(Kolukısa vd., 2006: 179).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Zenginleşme sonucu oluşan sermaye, ileriki tarihlerde gerçekleşecek olan Sanayi İnkılabı’ na da zemin hazırladı”(Polat vd., 2007: 102).

19. “Tasarruf” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %45,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %55,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tasarruf” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“Tasarruf” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tasarruf” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Nitelikli elemanlar, işlerini daha az zamanda yaparak ve ürettiği ürünleri daha ucuza mal ederek savurganlığı önlerler. Zamandan ve paradan tasarruf ederler. Tasarruflar ülke ekonomisine büyük katkılar sağlar. Yeni yatırımlar yapılmasında ve ülkenin kalkınmasında tasarrufların önemli rolü vardır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 12).

“Tasarruf” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tasarruf” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Her türlü enerji, elde edilmesinden bize ulaşana kadar havaya, suya ve canlılara zarar verir. Bunu göz önüne alarak enerji kullanımında tasarruf yapın”(Polat vd., 2007: 171).

20. “İhraç/İhracat” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %30,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %11,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %57,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İhraç/İhracat” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“İhraç/İhracat” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İhraç/İhracat” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Ortaokul 3 Ders Kitabı

“Dış ülkelere satış yapmaya ihracat denir. En büyük ihraç limanımız İzmir’dir”(Akşit ve Sanır, 1973: 436). Benzer ifadeler İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 ders kitabında da yer almaktadır.

“İhraç/İhracat” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İhraç/İhracat” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Günümüzde Türkiye, elde ettiği ham maddeleri işleyerek dış ülkelere ihraç etmektedir”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 121). Benzer ifadeler sayfa 122 ve 123’de de yer almıştır.

21. “İthal/İthalat” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %28,6, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %3,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %68,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İthal/İthalat” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği ve 1998 yılının yirmi bir katı fazla olduğu söylenebilir

“İthal/İthalat” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İthal/İthalat” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4

“Dış ülkelerden öteberi satın almaya ithalat adı verilir. İthalatımızın çoğu İstanbul limanından yapılmaktadır”(Akşit ve Günden, 1972: 208-209).

“İthal/İthalat” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İthal/İthalat” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Dış ülkelerden mal satın almaya ithalat (dış alım) adı verilir” (Yanar ve Yıldırım,2003: 121).

“İthal/İthalat” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İthal/İthalat” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Ülkeler kendilerinde olmayan veya yeterli miktarda üretemedikleri ürünleri başka ülkelerden ithal ederler”(Öztürk vd., 2007: 185).

22. “Kapital” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç geçmediği, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kapital” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği söylenebilir.

“Kapital” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kapital” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Üretim için ihtiyaç duyulan para, alet ve makinelerdir”(Öztürk vd., 2007: 104).

23. “Tarım” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %42,6 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %40,2 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %17,2 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tarım” kavramının 1968 ve 1998 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında birbirine yakın oranda yer aldığı ve 2004 yılına göre daha çok geçtiği söylenebilir.

“Tarım” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tarım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 1 Ders Kitabı

“Ailelerin gelir kaynakları çeşitlidir. Tarımla geçinen aileler tarlalarından, bağ ve bahçelerinden, zeytinliklerinden ve besledikleri hayvanlarından elde ettikleri ürünleri satarak bir gelir elde ederler”(Akşit ve Sanır, 1973: 9).

“Tarım” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tarım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ekip dikme yoluyla tarla ve bahçelerdeki topraklardan yararlanma ile hayvancılık, ormancılık ve avcılık faaliyetlerine tarım denir”(Şahin vd., 2000: 89).

“Tarım” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tarım” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Ülkemiz tarım faaliyetleri açısından çok zengin bir ülkedir”(Kolukısa vd., 2006: 99).

24. “Hayvancılık” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %46,6 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %33,1 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %20,3 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Hayvancılık” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılından 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Hayvancılık” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hayvancılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Hayvancılığın iki önemli amacı vardır. Bunlar: Hayvan gücünden yararlanmak ve hayvansal ürünler elde etmektir”(Akşit ve Sanır, 1973: 325).

“Hayvancılık” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hayvancılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Hayvancılık da yurdumuzda önemli bir ekonomik etkinliktir. Yurdumuzda en çok beslenen hayvanlar, küçükbaş hayvanlardır”(Şahin vd., 2000: 92). Benzer ifadeler 2006 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır.

25. “Balıkçılık” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %62,5, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %14,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Balıkçılık” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılından 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Balıkçılık” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Balıkçılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Denizlerimiz balık bakımından zengindir. Fakat bizim balıkçılarımız hem zengin değil, hem de kendi aralarında ortaklık kuramadıklarından büyük balıkçı gemileri yoktur. Balıkçılarımız küçük taşıtlarıyla kıyılardan uzaklaşamıyorlar ve çok balık avlayamıyorlar”(Akşit ve Günden, 1972: 190).

“Balıkçılık” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Balıkçılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Yurdumuzun üç tarafı denizlerle çevrilidir. Ancak balıkçılığımız yeteri kadar gelişmemiştir. Devlet balıkçılığımızın gelişmesi için önlemler almıştır. Bu amaçla Et ve Balık Kurumu kurulmuştur”(Şahin vd., 2000:95).

“Balıkçılık” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Balıkçılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Ülkemizdeki deniz balıkçılığının %80-85’i Karadeniz Bölgesi’nde yapılırken tatlı su balıkçılığı ise akarsu ve göllerimizin bulunduğu yörelerde yapılmaktadır”(Kolukısa vd., 2006: 99).

26. “Ormancılık” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %30, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %40 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ormancılık” kavramının 1968 yılı ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında eşit oranda yer aldığı, 1998 yılında ise diğer yıllara göre daha çok geçtiği söylenebilir.

“Ormancılık” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ormancılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ormancılık ve Balıkçılık önemli bir gelir kaynağı olabilirse de henüz bunlardan sağlanan gelir azdır”(Akşit ve Günden, 1972: 184).

“Ormancılık” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ormancılık” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Ekip dikme yoluyla tarla ve bahçelerdeki topraklardan yararlanma ile hayvancılık, ormancılık ve avcılık faaliyetlerine tarım denir”(Şahin vd., 2000: 89). Benzer ifadeler 2004 yılı ders kitaplarında da yer almıştır.

27. “El Sanatları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %37,1 ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %40,3, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %22,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “El Sanatları” kavramının en az 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir.

“El Sanatları” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“El Sanatları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Memleketimizde eski el sanatları bugün de görülür. Bunlar kuyumculuk, bakırcılık, kunduracılık, tenekeçilik, marangozluk, arabacılık, demircilik, el tezgahlarında yapılan kumaş, halı, kilim gibi dokumacılık, çömlekçilik, saraçlık, kumaş, ve bez üzerine nakış işleri, örücülük, sepet, çanta gibi süs eşyası yapımı vb. işlerdir” (Akşit ve Günden, 1972: 196).

“El Sanatları” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“El Sanatları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“El sanatları ülkemizde giderek gerilemektedir. Bunda makineleşmenin önemli etkisi olmuştur”(Şahin vd., 2000:108). Benzer ifadeler 2006 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabında da yer almaktadır.

28. “Turizm/Turist” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %58,0 ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,0, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %20,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Turizm/Turist” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği, aynı kavramın 1998 yılı ve 2004 yılı programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise birbirine yakın oranda yer aldığı söylenebilir.

“Turizm/Turist” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Turizm/Turist” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1:İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Bir memleketin kalkınmasında turizmin önemi büyüktür. Bugün turizm ile zengin olan bir çok millet vardır. Bizde turizm henüz yeteri kadar gelişmemiştir”(Akşit ve Günden, 1972: 100).

“Turizm/Turist” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Turizm/Turist” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Turizm gelirimiz son yıllarda önemli artış göstermiştir. Bu durum ülkemize gelen turist sayısının çoğalmasının sonucudur. Ancak turizm gelirimiz, yine de istenilen düzeye ulaşmamıştır”(Şahin vd., 2000: 108).

“Turizm/Turist” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Turizm/Turist” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Ülkemiz ekonomisinin önemli gelir kaynaklarından biri de turizm faaliyetidir. Ülkemiz yazın deniziyle, kışın kayak merkezleriyle, her mevsim zengin tarihi, kültür merkezleriyle, ılıca ve kaplıcalarıyla her yıl milyonlarca turisti ağırlamaktadır”(Kolukısa vd., 2006: 100).

29. “Tükoder” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Tükoder” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği söylenebilir.

“Tükoder” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Tükoder” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Tükoder tüketicinin haklarını korumak için kurulmuş bir dernektir”(Kolukısa vd., 2006: 22).

30. “Maden ve Enerji Kaynakları” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %61,3, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %29,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %9,4 oranında yer aldığı Tablo III-2-D-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Maden ve Enerji Kaynakları” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılından 2004 yılına doğru düşüş gösterdiği söylenebilir.

“Maden ve Enerji Kaynakları” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Maden ve Enerji Kaynakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Madencilik, ülkemiz için önemli bir iş alanıdır”(Şahin vd., 2000: 98).

“Maden ve Enerji Kaynakları” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Maden ve Enerji Kaynakları” kavramını içeren ifadeler:

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Maden yatakları bakımından oldukça zengin bir ülkeyiz. Yirmi dokuz farklı madene sahip olan ülkemiz maden yatakları bakımından dünyada ilk on içerisinde yer almaktadır”(Kolukısa vd., 2006: 98).

Çıkan sonuca göre “üretim/üretmek/ürün kavramı, incelenen kavramlar içerisinde sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer alan kavramdır.

E. BEŞİNCİ ALT PROBLEMLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

5. Alt Problem 5: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında entelektüel kavramlara ilişkin nicel ve nitel değişimler nelerdir?

Bu problemin çözümü amacıyla toplanan veriler aşağıda TABLO III-2-E-1’ de verilmiştir.

TABLO III-2-E-1: Entelektüelliğe İlişkin Kavramlara Ait Bulgular

Sıklık/Tekrar Entelektüel Kavramlar	1968		1998		2004		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Gönüllü(lük)	2	4,4	9	20,0	34	75,6	45	100
2. Grup	20	10,4	44	22,9	128	66,7	192	100
3. İnsanlık	19	18,8	26	25,7	56	55,5	101	100
4. Teknoloji/ Teknolojik	3	1,8	45	26,3	123	71,9	171	100
5. Bilgisayar	0	0	9	22,5	31	77,5	40	100
6. İnternet	0	0	4	4,5	85	95,5	89	100
7. Uluslar arası	9	9,4	37	38,5	50	52,1	96	100
8. Ortak Miras	0	0	0	0	52	100,0	52	100
9. Sosyal Katılım/Etkileşim	0	0	3	5,5	52	94,5	55	100
10. Kültürel Farklılık/Çeşitlilik	0	0	0	0	22	100,0	22	100
11. Ortak Kültür/Dünya Kültürü	0	0	2	6,5	29	93,5	31	100
12. Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/ Derneği	0	0	6	9,0	61	91,0	67	100
13. Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu	25	50,0	8	16,0	17	34,0	50	100
14. Hak/Özgürlük/ Hürriyet	403	36,8	226	20,6	466	42,6	1095	100

1. “Gönüllülük” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %4,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %20,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %75,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de

gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Gönüllülük” kavramının en az 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiğini, aynı kavramın 2004 yılında ise 1968 yılının on yedi katı fazla geçtiği söylenebilir.

“Gönüllü(lük)” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Gönüllü(lük)” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Türk kadını Kurtuluş Savaşı’ na elinde silahla katılmıştır. Bu gönüllü yapılan bir hizmetti”(Yanar ve Yıldırım,2003: 44)

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Türk vatandaşı , kendisini ordumuzun gönüllü bir eri sayar”(Aydın vd., 2000: 69).

“Doğal çevrenin korunmasında ve çevre duyarlılığının gelişmesinde gönüllü kuruluşların yaptıkları çalışmalar çok önemli bir etken oluşturur”(Aydın vd., 2000: 123).

“Gönüllü(lük)” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Gönüllü(lük)” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Siz de çevrenizdeki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine gönüllü olarak katılabilirsiniz”(Öztürk vd., 2007: 146).

2. “Grup” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %10,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,9 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %66,7 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu

verilerden çıkan sonuca göre “Grup” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 1968 yılından 2004 yılına doğru artarak yer aldığı söylenebilir.

“Grup” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında belli bir çoğunluğu ifade etmede kullanıldığı gözlenmektedir.

“Grup” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Yurdumuzda dolaylı, dolaysız, tek oranlı, artar oranlı olmak üzere çeşitli vergiler vardır. Bu vergileri dört grupta toplayabiliriz”(Akşit ve Sanır, 1973: 39).

“Grup” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Grup” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Aile, toplum açısından, çok önemli bir gruptur”(Şahin vd., 2000: 14).

“Grup” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Grup” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Her birimiz değişik grup ve kurumlar içinde yer alırız. Birden fazla grup içinde yer alıyorsak, her grupta farklı bir rolümüz olur”(Öztürk vd., 2007: 12).

3. “İnsanlık” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %18,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %25,7 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %55,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de

gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İnsanlık” kavramının en az 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığını, 2004 yılında ise 1998 yılının iki katı oranında yer aldığı söylenebilir.

“İnsanlık” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsanlık” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Yakınçağ’ da insanlık her bakımdan büyük bir ilerleme göstermiştir”(Akşit ve Günden, 1972: 140).

“Yurttaşların, iyi insanlık duygularıyla meydana getirilmiş olan sosyal yardım kurumlarının çalışmalarına katılmaları önemli memleket görevleri arasındadır” Akşit ve Günden, 1972: 218). Benzer ifadelere aynı ders kitabında rastlanmaktadır.

“İnsanlık” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsanlık” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Türkler merhametli ve yardımsever insanlardır. Düşkünlere ve yoksullara yardım etmeyi insanlık görevi bilirler”(Aydın vd., 2000: 20).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“20. yüzyılın ilk yarısında insanlık iki büyük savaş yaşadı. Bunlar, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarıdır”(Şenünver vd., 1999:192).

“İnsanlık” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnsanlık” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Bugün insanlık, her yıl binlerce insanın ölümüne neden olan çeşitli hastalıklara çözüm bulabilmek, depremleri önceden tahmin edebilmek, insanlar arasındaki ayrımcılığı ve eşitsizliği kaldırmak çabası içerisindedir”(Polat vd., 2007: 174).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz”(Kolukısa vd., 2006: 158).

4. “Teknoloji/Teknolojik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %1,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %26,3 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %71,9 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Teknoloji/Teknolojik” kavramının en az 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiğini, 1998 yılında 1968 yılının yaklaşık on beş katına, 2004 yılında ise 1968 yılının yaklaşık kırk katına çıktığı söylenebilir.

“Teknoloji/Teknolojik” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Teknoloji/Teknolojik” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, memleketimizde endüstri çalışmalarını geliştirmeye ve kolaylaştırmaya çalışır”(Akşit ve Günden, 1972: 270).

“Teknoloji/Teknolojik” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Teknoloji/Teknolojik” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Öğretmenler, öğrencilerine, gelişen bilim ve teknolojiye göre yeni bilgileri öğretirler”(Şahin vd., 2000: 35).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Teknolojinin gelişmesi ile birlikte insanoğlu, doğayı büyük ölçüde değişikliğe uğratmaya başlamıştır”(Aydın vd., 2000: 116).

“Teknoloji/Teknolojik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Teknoloji/Teknolojik” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Eğitim sayesinde toplumlar bilim ve teknolojiyi kullanarak ülke ekonomisini en üst seviyeye çıkarmaktadırlar”(Kolukısa vd.,2006: 115). Benzer ifadelere ders kitabında rastlanmaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Hızla gelişen otomasyon ve elektronik sistemler ile enerji üretim imkânları, sanayi yapıları ve teknolojilerinin gelişmesini sağlamıştır”(Polat vd., 2007: 105).

5. “Bilgisayar” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %22,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %77,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Bilgisayar” kavramının 2004 yılında 1998 yılının yaklaşık üç buçuk katına çıktığı söylenebilir.

“Bilgisayar” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bilgisayar” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“İnsanlar internet ağından yararlanarak, birbirleriyle bilgisayar aracılığıyla doğrudan iletişim kurabilmekte, mesajlarını anında ulaştırabilmektedirler. Günümüz Türkiye’sinin her yerinde bilgisayar aracılığıyla internet ağından bilgi alışverişi mümkün olmaktadır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 49).

“Bilgisayar” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Bilgisayar” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Buhar makinesinin sanayi çağını başlatması gibi bilgisayar ve internet de bilgi çağını başlatmıştır”(Öztürk vd., 2007: 118).

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“İnternetle, bilgisayarımızın başında dünyanın öbür ucunda olup bitenleri anında takip edebiliriz. Ayrıca iletişimimizi daha hızlı ve kolay yapabiliriz”(Kolukısa, Tokcan ve Yıldırım, 2006: 171).

6. “İnternet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %4,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %95,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “İnternet” kavramının, 2004 yılında 1998 yılının yirmi bir katına çıkarak büyük bir artış gösterdiği ifade edilebilir.

“İnternet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnternet” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Belgegeçer, internet ve görüntülü telefon sistemleriyle sağlanan hızlı iletişim çok sayıda insanın işini evinden yürütebilmesine olanak sağlamıştır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 49).

“Her telefon abonesinin bir bilgisayar olması durumunda internet bilgi ağı aracılığıyla yurt içi ve yurt dışındaki kişilerle iletişim kurması, bilgi alışverişinde bulunması mümkündür”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 120).

“İnternet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“İnternet” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla dünya üzerinde insanların birbirleriyle iletişimi arttı ve fikirlerin dünyanın bütününe daha hızlı bir şekilde yayılması sağlandı” (Kolukısa vd., 2006: 149).

7. “Uluslar arası” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %9,4, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %38,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %52,1 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Uluslar arası” kavramının 1968 yılından 2004 yılına doğru artarak ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Uluslar arası” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Uluslar arası” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Atatürkçü düşünce, uluslar arası sorunların barış yoluyla çözümlenmesini amaçlar”(Aydın vd., 2000: 67).

“Uluslar arası” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Uluslar arası” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Haberleşme ve ulaşımdaki gelişmeler, uluslararası ticareti hızlandırıp kolaylaştırdığı için önemlidir”(Öztürk vd., 2007: 188).

8. “Ortak Miras” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ortak Miras” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği söylenebilir.

“Ortak Miras” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ortak Miras” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ortak miras, insanlığın tarih boyunca sonraki kuşaklara bıraktığı maddi ve manevi değerlerin tümüdür. İnsanlar tarafından üretilmiş bilim, sanat, mimari, düşünce ve edebiyat eserleri ortak miras ürünleridir”(Öztürk vd.,2007: 191).

Örnek2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Sanat, düşünce, edebiyat ve bilim alanlarındaki ürünlerin insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmesi, tüm insanlığın bunlardan yararlanmasına olanak sağlar. Bu ürünlerden yararlanan milletler, yeni katkılarla ortak mirası zenginleştirir”(Polat vd., 2007: 172). Benzer ifadeler sayfa 173 ‘de de yer almaktadır.

9. “Sosyal Katılım/Etkileşim” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %5,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %94,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Sosyal Katılım/Etkileşim” kavramının 2004 yılında 1998 yılının on yedi katına çıkarak büyük bir artış gösterdiği söylenebilir.

“Sosyal Katılım/Etkileşim” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sosyal Katılım/Etkileşim” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“İnsanların, çevrelerinde olanlarla ilgili fikir ve karar beyan etmesi ve bunlarla ilgili aktif rol oynaması, sosyal katılımdır”(Öztürk vd., 2007: 150). Benzer ifadeler sayfa 151’de de yer almaktadır.

10. “Kültürel Farklılık/Çeşitlilik” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %100 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Kültürel Farklılık/Çeşitlilik” kavramının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği söylenebilir.

“Kültürel Farklılık/Çeşitlilik” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Kültürel Farklılık/Çeşitlilik” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5

“Ülkemizin her yerinde ortak olan değerlerin yanında, yöreler arasında kültürel farklılıklar da vardır. Bu farklılıklar kültürümüzü zenginleştirir”(Öztürk vd., 2007: 38). Benzer ifadeler sayfa 39’da da yer almaktadır.

11. “Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %6,5 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %93,5 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramının 2004 yılında 1998 yılının on dört katına çıkarak büyük bir artış gösterdiği söylenebilir.

“Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Ortak kültür değerlerine sahip olmamız aynı duygu ve düşünceler etrafında birleşmemizi sağlamıştır”(Aydın vd., 2000: 16).

“Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Ortak Kültür/Dünya Kültürü” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“İnsanlığın ortak kültür ve doğal varlıklar ile doğadaki diğer canlı varlıkların korunması konusunda “duyarlılık” oluşturulmasında eğitim öncelikli koşuldur”(Polat vd, 2007: 175). Benzer ifadeler sayfa 172, 173 ve 174’ de de yer almaktadır.

12. “Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hiç yer almadığı, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %9.0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %91.0 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “ Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramının 2004 yılında 1998 yılının on katına çıkarak büyük bir artış gösterdiği söylenebilir.

“Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Sivil toplum örgütleri, demokrasi yönetiminin vazgeçilmez öğeleridir. Yöneticilerin seçilmesi ve değiştirilmesinde halkı bilinçlendirerek kamuoyu oluşturur”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 6). Benzer ifadelere sayfa 7’ de rastlanmaktadır.

“Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sivil Toplum Kuruluşu/Örgütü/Derneği” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Sivil toplum kuruluşları, oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir. Vakıf ve dernekler, topluma yararlı bir hizmet gerçekleştirmek için

kurulmuş yasal topluluklardır”(Öztürk vd., 2007: 145). Benzer ifadelerle sayfa 146 ve 147’ de de rastlanmaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı

“Siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, medya ve vatandaşlar devletin karar alma mekanizmasını etkiler”(Polat vd., 2007: 155). Benzer ifadelerle sayfa 148, 149, 150, 151’de de rastlanmaktadır.

13. “Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %50,0, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %16,0 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %34,0 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Halkımızın geniş ölçüde sosyal yardım işleriyle ilgilenmesi gereklidir. Onun için yardım seven vatandaşlar bir araya gelerek sosyal yardım kurumları meydana getirmişlerdir. Yurttaşların, iyi insanlık duygularıyla meydana getirilmiş olan bu kurumların çalışmalarına katılmaları önemli memleket görevleri arasındadır”(Akşit ve Günden, 1972: 212). Benzer ifadelerle sayfa 213, 214, 215’ te de rastlanmaktadır.

Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Sosyal yardım kurum ve kuruluşları arasında kurulacak iletişim ve organizasyon sayesinde vatandaşların gereksinimleri kısa zamanda karşılanır”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 22). Benzer ifadelere sayfa 23’te de rastlanmaktadır.

Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı

“Bir sosyal yardım kuruluşu olan Kızılay toplumsal dayanışma ve yardımlaşma açısından önemli bir kurumdur”(Tekerek vd., 2006: 138). Benzer ifadeler sayfa 139’ da da yer almaktadır.

Örnek 2: İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı

“Sosyal örgütler, dayanışma ve paylaşmayı ön plana çıkaran kurumlardır. Her yaş ve meslekten insan, bu örgütlere katılabilir ve sorunların çözümüne katkıda bulunabilir”(Öztürk vd., 2007: 146). Benzer ifadeler sayfa 147’de de yer almaktadır.

14. “Hak/Özgürlük/Hürriyet” kavramının 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %36,8, 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında %20,6 ve 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise %42,6 oranında yer aldığı Tablo III-2-E-1’ de gözlenmektedir. Bu verilerden çıkan sonuca göre “Hak/Özgürlük/Hürriyet”

kavramının en az 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet” kavramının incelenen 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet ” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: Sosyal Bilgiler Orta 3 Ders Kitabı

“Hürriyet serbest olarak hareket etmek, hiçbir baskı altında bulunmamaktır. Hürriyetin bugün bütün vatandaşlar için bir hak olduğu kabul edilmektedir. Fakat hürriyet istenileni yapmak değildir. Diğer insanların hürriyetlerine engel olmamak lazımdır”(Akşit ve Sanır, 1973: 29). Benzer ifadeler ders kitabında tekrarlanmıştır.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet” kavramının incelenen 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet ” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1: İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“İnsanların doğuştan sahip oldukları bazı hak ve özgürlükleri vardır. Türkiye İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini imzalamıştır. Buna göre insanların çağımızda sahip olması gereken hak ve özgürlüklerden Türk vatandaşlarının da yararlanması sağlanmıştır. Bugün başta vatandaşlık hakkı ve seçme seçilme hakkı olmak üzere tüm çağdaş hakları Atatürk’ün kurduğu cumhuriyet yönetiminde kazandık”(Yanar ve Yıldırım, 2003: 17). Benzer ifadeler ders kitabında tekrarlanmıştır.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet” kavramının incelenen 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında aşağıdaki ifadelerle ele alındığı gözlenmektedir.

“Hak/Özgürlük/Hürriyet ” kavramını içeren ifadeler

Örnek 1:İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı

“Herkes; ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka inançlarına bakılmaksızın eşit haklara sahiptir”(Kolukısa vd, 2006: 157). Benzer ifadeler ders kitabında tekrarlanmıştır.

Çıkan sonuca göre “hak/özgürlük/hürriyet kavramı, incelenen kavramlar içerisinde sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok yer alan kavramdır.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

1. Demokrasiye ilişkin kavramlar açısından karşılaştırılan 1968, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, “İnsan hakları”, “Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü”, “Çocuk Hakları”, “Eğitim ve Öğrenim Hakkı”, “Çalışma Hakkı”, “Din, Vicdan ve İnanç Hürriyeti”, “Kitle İletişim Özgürlüğü”, “Haber Alma Özgürlüğü”, “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü”, “Kişi ve Kişilik Hakları”, “Yaşam Hakkı”, “Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması”, kavramlarının 2004 yılı ile birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarında artış gösterdiği gözlenmiştir. Buna karşılık “Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı”, “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” kavramlarında 2004 yılı ile birlikte düşüş gözlenmiştir. “Tüketici Hakları”, “Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı”, “Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü/İfade Özgürlüğü” kavramları ise ilk kez 2004 yılı programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yerini almıştır.

Buna göre 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında demokratik kavramlara daha fazla yer verildiği söylenebilir. 1968 ve 1998 yılında hak ve hürriyetlerin asıl koruyucusu devlet iken 2004 yılından itibaren ders kitaplarında insan hak ve hürriyetlerinin güvencesi uluslar arası antlaşmalar olmuştur. Genel olarak hak/özgürlük/hürriyet sözcüklerinin kullanım sıklığı da yeni ders kitaplarında artmıştır. 2004 programının amaçlarına da baktığımızda bu bağlamda değişikliğe gidildiği görülür. 1997 programında ilköğretimin amaçları arasında yer alan, “ Öğrenciye Atatürk ilke ve inkılaplarına, TC Anayasasına ve demokrasinin ilkelerine uygun olarak haklarını kullanabilme, görevlerini yapabilme ve sorumluluklarını yüklenbilme bilincini kazandırma” (Güleryüz, 2001: 52) amacı, 2004 programında “Öğrencilere Atatürk ilke ve inkılaplarına benimsetme Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının

haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak” (Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 2004: 722) şeklinde değiştirilmiştir.

2. Devlete ilişkin kavramlar açısından karşılaştırılan 1968, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, “Devlet”, “Demokrasi”, “Parti”, “Hükümet”, “Millet/Ulus/Ulusal”, “Ülke”, “Yurt/Vatan/Yurttaş/Vatandaş”, “Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik”, “Ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri”, “Savaş” kavramlarının en düşük 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenmiştir. “Demokrasi” ve “Milliyetçilik/Milli Birlik ve Beraberlik” kavramları hariç yukarıdaki kavramlar ile birlikte “Anayasa”, “Egemenlik”, “Cumhuriyet” ve “Seçim” kavramları en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer almıştır. Buna göre 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında devlete ilişkin kavramlara daha fazla yer verildiği söylenebilir. 1968 ve 1998 programına dayalı ders kitaplarında millet kavramına ve Türk milletine mensup olmanın verdiği gurura çokça vurgu yapılmıştır. Gerek kültürüyle, gerek ülküsüyle sahip olduğu karakteristik özellikleriyle Türk olmaktan kıvanç duyulması telkin edilmiştir. Ancak ders kitaplarının niceliksel tarama sonuçlarına göre 2004 programında milli kültürle birlikte evrensel kültür öğelerine vurgu yapılması ile millet/ulus/ulusal sözcüğünün diğer yıllara oranla ders kitaplarında daha az yer aldığı ve küresel/küreselleşme sözcüklerinin ise yeni ders kitaplarına girdiği görülmüştür. Yeni ders kitaplarında savaş anlatısının azalmasına bağlı olarak ülkeye ve devlete ilişkin tehdit ve tehlike algısı da azalmıştır. Niceliksel analiz sonuçlarına göre yeni ders kitabında tehdit ve savaş sözcüklerinin kullanım sıklığı düşmüştür. Özellikle ‘Vatan ve Millet’ ünitesi yeni ders kitaplarından çıkarıldığından bu kavramların tanımı yapılmamış ve toprağa ait kutsallık duygusu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Türkiye dışındaki devletlerin sunuluş biçimi de farklılaşmıştır. Diğer devletler, artık birer tehlike unsuru olarak değil, ekonomik ve kültürel ilişki içinde olunan ve Türkiye ile kimi kültürel benzerliklere sahip ülkelerdir. Yeni kitaplarda mekân, daha insan merkezli bir biçimde anlatılmış ve hatta kimi metinlerde insanın mekânla kurduğu ilişki bir aidiyet ilişkisi olmaktan

çok bir zorunluluk ve belirleme olarak tarif edilmiştir. Yeni ders kitaplarında küreselleşmenin getirdiği yeni yönetim anlayışının izleri görülmektedir. Küreselleşme, taşeronlaşma ve esnek üretim biçimiyle, üretim sürecini merkezsizleştirme eğiliminde olduğu gibi siyasal yönetim anlayışında da merkeziliği gözden düşürerek, (daha verimli olduğu varsayılan) yerelleşme eğilimlerini güçlendirmektedir. Ve yerelleşme, eğitim gibi kamu hizmetlerinin karşılanmasına kadar, yerel yönetimlerin, pek çok alanda yetkilerinin artırılması ile Türkiye’ de gündeme gelmiştir. Küreselleşmenin öne çıkardığı olgulardan biri de global çapta sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkmasıdır. Sermayenin ve dünyanın bütünleşmesine paralel olarak global arenanın yeni aktörleri olarak sivil toplum örgütleri öne çıkmaktadır.

3. Dine ilişkin kavramlar açısından karşılaştırılan 1968, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, “Hristiyan/Hristiyanlık”, “Müslüman”, “Tanrı/Allah/Rabb”, “Arap/Arapça”, “Halife/Halifelik”, “Cami”, “Medrese” ve “Kilise” kavramlarının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenmiştir. “Din”, “İnanç”, “İbadet” ve “Türbe” kavramları ise en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında gözlenmiştir. Buna karşılık “Hz Muhammed”, “İslamiyet/İslam” ve “Kuran-ı Kerim” kavramları en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında gözlenmiştir. Buna göre dini kavramların çoğunlukla 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir. Buna karşılık yeni programla birlikte artık çok kültürlülük, farklılıklara saygı, dinin bir sivil alan olarak kabul edilmesi, din, vicdan ve inanç hürriyeti kapsamında bireysel özgürlüklere saygı, hoşgörü, dinler arası diyalog gibi temalar üzerinden din ve inanç konularına yer verilmiştir. Nitekim 1968 ve 1998 yıllarına oranla 2004 yılı itibariyle din, vicdan ve inanç hürriyeti kavramında bir artış söz konusuysa, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü/ifade özgürlüğü kavramı da ilk kez ders kitaplarında yerini almıştır.

4. Ekonomiye İlişkin kavramlar açısından karşılaştırılan 1968, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında

“Ekonomi/Ekonomik”, “Tüketim”, “Yatırım”, “Dağıtım”, “Girişimci”, “Tasarruf”, “İhraç/İhracat”, “İthal/İthalat” kavramlarının en çok 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği bununla birlikte “Küresel/Küreselleşme”, “Reklam” “Kapital” ve “Tükoder” kavramlarının ilk kez 2004 yılı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarına girdiği gözlenmiştir. Buna göre yeni ders kitaplarında küresel bir ekonomi anlayışından bahsedildiği söylenebilir. “Pazar/Uluslar arası/İç/Dış Pazar”, “Bütçe”, “Üretim/Üretmek/Ürün”, “Para”, “Satmak/Satış/Satıcı”, “Satın Almak”, “Piyasa”, “Ticaret/İç T,caret”, “Uluslar arası/Dış/Dünya Ticareti”, “Kâr”, “Sermaye”, “Tarım”, “Hayvancılık”, “Balıkçılık”, “Turizm/Turist” ve “Maden ve Enerji Kaynakları” kavramları en fazla 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenmiştir. “Ormancılık ve “El Sanatları” ise en çok 1998 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenmiştir. Kavramların incelenmesi sonunda geleneksel sektörlerin öneminin azalmasıyla birlikte düşünüldüğünde, bilgi ve teknolojiyle ilgili sözcüklerin ders kitaplarında daha sık kullanılması sanayi sonrası bir iktisadi duruma işaret etmektedir. Ayrıca bu sonuçlara göre yeni ders kitaplarında ekonominin ulusal düzeyde ifade edilmediği ortaya çıkabilir. Çünkü ithalat, ihracat, yatırım, reklâm gibi kavramların kullanım sıklığının artması bu kavramların uluslar arası ticareti anlatmak üzere kullanılıyor olmaları ile yakından ilişkilidir. Yeni ders kitaplarında dünyayla bütünleşme, onunla yarışma alanlarından biri de ekonomidir. Bununla birlikte ders kitaplarında beliren evrensellik anlayışının bir başka boyutu da tüketiciliktir; çünkü bütün ders kitaplarında, çocuklar evrensel bir tüketici cemaatinin parçasıdır.

5. Entelekuel kavramlar açısından karşılaştırılan 1968, 1998 ve 2004 yılları programlarına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Kültürel Farklılık/Çeşitlilik” ve “Ortak Miras” kavramlarının Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilk kez 2004 yılı programı ile girdiği gözlenmiştir. “Sosyal Örgüt/Sosyal Yardım Derneği/Kuruluşu” kavramının en çok 1968 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenirken diğer bütün entelektüel kavramların en fazla 2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği gözlenmiştir. Buna göre entelektüel kavramların en çok 2004 yılı programına göre

hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçtiği söylenebilir. 1968 ve 1998 programına oranla 2004 programına dayalı kitaplarda kolektif bir kimlik olarak milletin hâkimiyetinin azaldığı vatandaş kimliğinin daha belirgin bir biçimde vurgulandığı, sivil toplum kuruluşlarının toplumsal alanın en belirgin aktörleri haline geldiği ve daha katılımcı bir bireye vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. 1968 ve 1998 programına göre yazılmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bireylerin yaşadıkları toplumda diğer insanlara karşı sahip oldukları sorumluluklar kural ve zorunluluk diliyle anlatılırken yeni kitaplarda bu kural ve zorunluluklar yerini sorumluluk ve gönüllülüğe bırakmıştır. Yeni ders kitaplarında yer alan ortak miras sözcüğünde ki artış da dikkate değerdir. Yurdumuzun, dünyada çok az ülkede olan özellikleri ve tarihin her döneminden kalan sayısız eserleriyle, bunun yanı sıra yurdumuzun üzerinde atalarımızdan bize kalan zengin kültür mirasımız ve güçlü devletimiz hakkında artık yeni ders kitaplarında övgüyle söz edilmemektedir. Ulusun kalkınması ve güçlenmesi için var gücümüzle çalışma arzusu ile kendini gösteren millet sevgisi daha önceki ders kitaplarında yerini alırken, yeni kitaplarda; sanat, düşünce, edebiyat ve bilim alanlarındaki tüm çalışmalar insanlık adına ve insanlığın kalkınması içindir.

ÖNERİLER

2004 yılı program değişikliğiyle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında demokratik kavramlara daha fazla yer verilmesi olumlu bir gelişme olarak düşünülebilir. Ancak bu kavramların uygulamaya geçirilmesi, öğretmenlerin konuyla ilgili örnek olacak şekilde davranması ile ilişkilidir. Bu nedenle demokratik kavramlarla ilgili olarak öğretmenlerin eğitilmesi uygun olacaktır.

Yeni ders kitaplarında ekonomik insan; rekabet edebilme, girişimcilik, risk alabilme, ürün tasarlayabilme, takım çalışmasına yatkın olma, teknolojiyi kullanabilme gibi becerilere sahiptir. Bu anlamda yeni ders kitaplarında çocuk ve ekonomik hayat arasındaki ilişki iyice derinleşmiştir. 2004 programında sözü edilen girişimci, fırsatları değerlendiren birey örneği çocuk tasavvurunda kendini bulmuştur. Böylece etrafındaki bir nesneyi ya da karşılaştığı bir durumu ekonomik kazanca dönüştürmek üzere planlar yapan çocuk kahramanlar ortaya çıkmıştır. Fakat

“Türk” toplumunun milli, manevi ve ahlaki değerlerinin (barışseverlik, fedakârlık, hayırseverlik, misafirperverlik, merhamet, haysiyet, özgürlüğüne düşkünlük, vatanseverlik, kahramanlık) unutulmaması ve yeni birey tipinin bu değerlerle yaşayabileceği olası çatışmalara karşı eğitimcilerin dikkatli olmaları önerilir.

2004 programı ile ders kitaplarında; milli kültürle birlikte evrensel kültür öğelerine vurgu yapılmış aynı zamanda kültürel çeşitlilik kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak küreselleşme ile ön plana çıkan bu kavramların milli güç unsurlarını zayıflatmasına izin verilmemeli ve bu anlamda ders kitaplarında kullanılan ifadelerle dikkat edilmelidir.

2004 yılı programına göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitaplarına baktığımızda, devletin vatandaşa sağlamakla yükümlü olduğu ve hak olarak sunduğu birçok alanda devreye sivil toplum kuruluşları, gönüllü vatandaşlar veya sermaye grupları girdiği görülmüştür. Ancak öte yandan sağlık ve eğitim gibi birincil vatandaşlık haklarını, toplumdaki gönüllü vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının hayırseverliğine bırakmak son derece ciddi problemlere yol açacaktır. Çünkü bu tür mekanizmalar eğitim ve sağlık hakkını herkese eşit bir biçimde sağlayamaz. Bu nedenle son derece hayati önemi olan bu konularda, devletin yükümlülükleri yerine kişilerin ve kurumların hayırseverliğinden söz etmek sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu anlamda kullanılan ifadelerle ve örneklerle dikkat edilmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- ACAR, D. (2006). **1962 Ve 2005 Yılları Arası Hayat Bilgisi, Türkçe Ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürk Kavramının İçerik Analizi** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
- AKYÜZ, Y. (2001). **Başlangıçtan 2001' e Türk Eğitim Tarihi**. İstanbul: Alfa Yayınları
- BARTH, J.L., DEMİRTAŞ, A. (1997). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: YÖK Dünya Bankası MEGP Yayınları
- BİNBAŞIOĞLU, C.O., (1981). **Genel Öğretim Bilgisi**. Ankara: Binbaşioğlu Yayınevi
- BÜYÜKKARAGÖZ, S.S., ÇİVİ, C. (1999). **Genel Öğretim Metodları Öğretimde Planlama ve Öğretim**. İstanbul
- CEVİZCİ, A. (1999), **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul: Paradigma Yayınları
- COŞKUN, S. (2001). **İlköğretim Okulu 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Materyal/Teknoloji Kullanım Durumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÇAKMAK, F. (2006). **İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- DİNÇER, E. H. (2006). **Türkiye' de Siyasal Parti İdeolojileri: Demokrasi ve Ekonomi Temel Kategorileri Ekseninde Parti Programları Üzerine Bir İçerik Analizi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

- DEMİREL, Ö. (2000). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayınevi.
- DOĞAN, İ. (2001). **Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları İnsan Haklarının Kültürel Değerleri**, Ankara: Pegem A Yayıncılık
- DOĞAN, O. (2007). **İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
- DOĞANAY, A. (2003). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- ERDEN, M. (Tarihsiz). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- ERTÜRK, S. (1998). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Meteksan Matbaacılık
- ERTÜRK, E. (2006). **Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
- FİDAN, N. (1986). **Okulda Öğrenme ve Öğretme Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**. Ankara: Kadioğlu Matbaası
- GÜLERYÜZ, H. (2001). **İlköğretim Okulu Programı**, Ankara: Pegem A Yayıncılık

- KALIN, Ö. U. (2007). **Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı (2004) Ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı.
- KESKİN, K (2003). **İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- MEB (2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu 4. ve 5. Sınıflar**. Ankara: Talim ve Terbiye Başkanlığı Yayınları
- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, Ağustos 2004, Sayı: 2563
- MERAÇ, H. (2006). **Lise Tarih Ders Kitaplarının İçerik Ve Yöntem Açısından Analizleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Tarih Eğitimi Bilim Dalı
- ÖKTEM, G. (2006). **İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZÇELİK, D.A. (1998). **Eğitim Programları ve Öğretim**. Ankara: ÖSYM Yayınları
- ÖZTÜRK, C., OTLUOĞLU, R. (2002). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**. Ankara: Pegem A Yayınları
- ÖZTÜRK, C. (2006). **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayınları

- SARICAN, E. (2006). **1998 İle 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı
- SÖNMEZ, V. (1997). **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu.** Ankara: Anı Yayıncılık
- SÖZER, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. **Sosyal Bilgiler Öğretimi.** Gürhan Can (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- UZUN, H. (2005). **Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi , Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı
- ÜLGEN, G. (2004). **Kavram Geliştirme Uygulama ve Kuramlar.** (4. Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- VARIŞ, F. (1996). Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”(6. Basım). Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık
- YAŞAR, Ş. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. **Eğitimde Yansımalar VIII/ Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu.** Ankara: Sim Matbaası

EKLER

EK-1: SOSYAL KAVRAMLAR

Demokrasiye ilişkin kavramlar; insan hakları, düşünce ve kanaat özgürlüğü, çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma hakkı, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, din, vicdan ve inanç hürriyeti, vatandaşlık/yurttaşlık hakkı, basın ve yayın özgürlüğü, kitle iletişim özgürlüğü, haber alma özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, tüketici hakları, dilekçe ve bilgi edinme hakkı, telif ve patent hakkı, kadın hakları, kişi dokunulmazlığı hakkı, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü/ifade özgürlüğü, kişi/kişilik hakları, temel hak ve hürriyetlerin korunması, yaşam hakkı, kişi hürriyeti ve güvenliği özel hayatın gizliliği ve korunması, bilim ve sanatı yayma hakkı, adil yargılanma hakkı, işçi ve işveren hakları, mal, mülk edinme ve miras hakkı.

Devlete ilişkin kavramlar; devlet, anayasa, demokrasi, parti, hükümet, egemenlik, laiklik/laik, cumhuriyet, seçim, millet/ulus/ulusal, toplum, ülke, yurt/vatan/yurttaş/vatandaş, milliyetçilik/milli birlik ve beraberlik, ordu/Türk Silahlı Kuvvetleri, stratejik/jeopolitik, tehdit, savaş, kitle iletişim araçları/telekomünikasyon, merkezi yönetim, yerel yönetim.

Dine ilişkin kavramlar; din, Hz. Muhammet, İslamiyet/İslam, inanç, Hristiyan/Hristiyanlık, Kur'an-ı Kerim, Müslüman, ibadet, Tanrı/Allah/rabb, Arap/Arapça, halife/halifelik, türbe, cami, medrese, tekke-zaviye, kilise.

Ekonomiye ilişkin kavramlar; küresel/küreselleşme, ekonomi/ekonomik, reklâm, pazar/uluslararası/iç/dış pazar, bütçe, üretim/üretmek/ürün, para, satmak/satış/satıcı, satın almak, tüketim, piyasa, yatırım, ticaret/iç ticaret, uluslar arası/dış/dünya ticareti, kâr, dağıtım, girişimci, sermaye, tasarruf, ihraç/ihracat, ithal/ithalat, kapital, tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, el sanatları, turizm/turist, tükoder, maden ve enerji kaynakları

Entelektüel kavramlar: sosyal örgüt/sosyal yardım derneği/kuruluşu, sivil toplum kuruluşu / örgütü/ derneği, sosyal katılım /etkileşim, kültürel farklılık /çeşitlilik, ortak kültür /dünya kültürü, ortak miras, uluslar arası, insanlık, grup, hak /özgürlük/hürriyet, gönüllü(lük), teknoloji /teknolojik, bilgisayar, internet

EK-2: SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI

1968 Programına Göre Yazılmış Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

AKŞİT, N.,Günden, H.(1970). **İlk Okullar İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı.** İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi

AKŞİT, N.,Günden, H.(1970). **İlk Okullar İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı.** İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi

AKŞİT, N.,SANIR, F.(1970). **Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler I. Ders Kitabı.** İstanbul:Ders Kitapları Anonim Şirketi

AKŞİT, N.,SANIR, F., ASAL, T. (1975). **Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler II Ders Kitabı.**Ankara: Türk Tarih Kurumu Basın Evi

AKŞİT, N.,SANIR, F.(1972). **Orta Okullar İçin Sosyal Bilgiler 3 Ders Kitabı.** İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi

1998 Programına Göre Yazılmış Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

ŞAHİN.C.,YAMANLAR, E., GÖZE, H. (2000). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı.** İstanbul: Kitapları Anonim Şirketi

AYDIN, C. ÜŞÜR, S., ÇAĞATAY, N., GÖRMEZ, K., ÖZTOPRAK, İ. (2000). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı.** Ankara: Doğan Yayıncılık

YANAR, H.,YILDIRIM, Ş. (2003). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı.** Ankara :Yıldırım Yayınları

ŞENNÜVER, Ç., KARABULUT, E., KESİM,S., TURGUT, R., ERCAN, N., KÜÇÜKBAYCAN, M., USLU,H., AKAY, A. (1999). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı.** İstanbul: Milli Eğitim Basın Evi

2004 Programına Göre Yazılmış Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

TEKEREK, M., KAYA, M., ALIÇ, M.D., YILBAT, B., YILDIRIM, T., KOYUNCU, M., ULUSOY, K. (2006). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı**.İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

ÖZTÜRK, C. – KARABACAK ,Z., ÖĞRENİR, L., DAYI, F., BAŞTÜRK, K., ERSOY, K., GÜNDAY, İ. (2007). **İlk Öğretim İçin Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı**. İzmir: Sürat Yayınları

KOLUKISA, E.,TOKCAN, H., AKBABA, B. (2007). **İlk Öğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı**. Ankara: A Yayınları

POLAT, M.-KAYA, N., KOYUNCU, M, ÖZCAN,A. (2007). **İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı**. İstanbul: MEB Yayınları